

Overzicht andere uitgegeven boeken.

De **Serie wetsgeschiedenis**, geschreven door H.J. Smidt:

1. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), (ISBN 9789463426718)
2. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), (ISBN 9789463426749)
3. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), (ISBN 9789463426756)
4. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-1886), (ISBN 9789463426763)
5. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1886-1901), (ISBN 9789463426770)

De **Serie wetsgeschiedenis**, geschreven door M.H.G. Scharenborg:

1. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-2017), (ISBN 9789462546677)
2. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-2017), (ISBN 9789462546684)
3. Geschiedenis van het wetboek van strafrecht (1881-2017), (ISBN 9789462546691)

Van dezelfde schrijver verschenen, **de Serie fraude en integriteit**:

- Onderzoeken van fraude (ISBN 9789463185141)
- Voorkomen van fraude (ISBN 9789463185172)
- Fraude door ambtenaren (ISBN 9789463185271)
- Fraude door werknemers (ISBN 9789463185240)
- Fraude en accountant (ISBN 9789463185325)
- Uitkeringsfraude (ISBN 9789463185011)
- Fraude in het strafrecht (ISBN 9789463185301)
- Faillissementsfraude (ISBN 9789463185073)
- Witwassen (ISBN 9789463428859)
- Afpakken & ontnemen (ISBN 9789463427043)

Van dezelfde schrijver verschenen, **de Serie tuchtrecht**:

- Tuchtrecht voor accountants (ISBN 9789463185905)
- Tuchtrecht voor advocaten (ISBN 9789463185943)
- Tuchtrecht voor gerechtsdeurwaarders (ISBN 9789463185929)
- Tuchtrecht voor notarissen (ISBN 9789463185882)

Van dezelfde schrijver verschenen, **de Serie strafrecht**:

- Verkeersmisdrijven (ISBN 9789462546707)

Voor meer informatie wordt verwezen naar de website www.fraudeknooppunt.nl.

Copyright

M. Scharenborg

ISBN:

© 2017 M. Scharenborg

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteur.

Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht (1881-2017), Deel II

Martin Scharenborg

Voorwoord

Deze serie van de wetsgeschiedenis van het wetboek van strafrecht gaat verder daar waar de serie van mr. Smidt is geëindigd, zo'n 130 jaar geleden. Toen werd de *Code Pénal* vervangen door het (huidige) wetboek van strafrecht. De invoering ging gepaard met aanzienlijke wijzigingen in het strafrecht, hetgeen uitgebreid gedocumenteerd is in de vijf delen van de Geschiedenis van het wetboek van strafrecht van mr. Smidt, de voormalig minister van justitie.

In de nieuwe delen van de Wetsgeschiedenis van het wetboek van strafrecht is de serie van mr. Smidt als uitgangspunt genomen. De basis vormt de invoering van het wetboek in 1886, waarna de oude wettekst wordt afgezet tegen de huidige wettekst. De verschillen worden in een overzicht uiteengezet, om vervolgens de belangrijkste wijzigingen en bestanddelen nader toe te lichten.

Dit betekent dat in tegenstelling tot andere werken, zoals die van Simons, Noyon of Tekst&Commentaar niet de jurisprudentie behandeld wordt, noch een zienswijze van de schrijver wordt opgenomen. Enige uitzondering hierop vormt een verwijzing door minister of parlementsleden naar voormelde. Indien relevant wordt dat wel opgenomen.

Deze serie richt zich op de wetsgeschiedenis. Wat heeft de wetgever bedoeld met het artikel? Dit is van belang voor de wethistorische uitleg van een artikel. Immers waar "de taak des wetgevers ophoudt, vangt die der rechtspraak aan."¹

De rechter legt de wet uit, maar zoals de minister van justitie Modderman het verwoordde: "Het komt mij voor dat, wanneer de uitlegger, de regter, de vraag te beantwoorden heeft of zeker feit al of niet valt onder de omschrijving van zeker artikel, hij niet alleen met de woorden, maar ook met den geest der wet en de historie van het misdrijf zal te rade gaan. Ik bedoel hiermede natuurlijk niet dat de regter een streepje verder zou mogen gaan dan de wet medebrengt; van het *nullum delictum sine lege* wordt nooit afgeweken. Maar behoudens deze beperking, gelden toch ook voor den strafregter alle regelen van uitlegging die op elk ander regtsgebied worden gevolgd."²

Het gaat dus niet louter om de wetstekst maar ook de geest van de wet: "Eene goede methode van wetsinterpretatie immers eischt - ook op het gebied van het strafrecht - dat men niet blijve hangen aan de letter alleen."³

Hiermee is de ratio van de serie gegeven: de wetsgeschiedenis is van eminent belang bij het toepassen van het strafrecht. Het is niet allesbepalend, maar het is wel een wezenlijk onderdeel van het strafrecht. Deze serie dient de wetsgeschiedenis toegankelijker te maken. Daarom zijn duizenden voetnoten opgenomen, zodat de lezer direct naar de bron kan gaan.

Martin Scharenborg

¹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina VI.

² Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 93.

³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1902-1903, 125, nr. 4 (voorlopig verslag), pag. 10.

Inhoudsopgave

= EERSTE DEEL =

INLEIDING

Voorwoord	5
Woordenlijst	11
Inleidende opmerkingen	15
Geschiedenis van Nederland	16
Het wetboek van strafrecht	21
Het wetgevingsproces	30
Onvolkomenheden?	36

EERSTE BOEK

Titel I. Omvang van de werking van de strafwet	48
Titel II. Straffen	85
Titel IIA. Maatregelen	261
Titel III. Uitsluiting en verhoging van strafbaarheid	389
Titel IIIA. Gronden voor vermindering van straf	415
Titel IV. Poging en voorbereiding	418
Titel V. Deelneming aan strafbare feiten	441
Titel VI. Samenloop van strafbare feiten	465
Titel VII. Indiening en intrekking van de klacht bij misdrijven alleen op klacht vervolgbaar	479
Titel VIIIA. Bijzondere bepalingen voor jeugdige personen	488
Titel VIII. Verval van het recht tot strafvordering en van de straf	525
Titel IX. Betekenis van sommige in het wetboek voorkomende uitdrukkingen	642

OVERZICHT BOEKEN	725
------------------	-----

= TWEEDE DEEL =

INLEIDING

Voorwoord	5
Woordenlijst	11

TWEEDE BOEK. MISDRIJVEN

Titel I. Misdrijven tegen de veiligheid van de staat	15
Titel II. Misdrijven tegen de koninklijke waardigheid	59
Titel III. Misdrijven tegen hoofden van bevriende Staten en andere internationaal beschermde personen	74
Titel IV. Misdrijven betreffende de uitoefening van staatsplichten en staatsrechten	91
Titel V. Misdrijven tegen de openbare orde	111
Titel VI. Tweegevecht	257
Titel VII. Misdrijven waardoor de algemene veiligheid van personen of goederen wordt in gevaar gebracht	263
Titel VIII. Misdrijven tegen het openbaar gezag	327
Titel IX. Meineed	406
Titel X. Valsheid in muntspeciën en munt- en bankbiljetten	412
Titel XI. Valsheid in zegels en merken	430
Titel XII. Valsheid in geschriften, gegevens en biometrische kenmerken	443
Titel XIII. Misdrijven tegen de burgerlijke staat	501
Titel XIV. Misdrijven tegen de zeden	507
OVERZICHT BOEKEN	597

= DERDE DEEL =

INLEIDING

Voorwoord	5
Woordenlijst	11

TWEEDE BOEK. MISDRIJVEN

Titel XV. Verlating van hulpbehoevenden	15
Titel XVI. Belediging	26
Titel XVII. Schending van geheimen	47
Titel XVIII. Misdrijven tegen de persoonlijke vrijheid	68
Titel XIX. Misdrijven tegen het leven gericht	127
Titel XIXA. Afbreking van zwangerschap	154
Titel XX. Mishandeling	161
Titel XXI. Veroorzaken van de dood of van lichamelijk letsel door schuld	174
Titel XXII. Diefstal en stroperij	180
Titel XXIII. Afpersing en afdreiging	195
Titel XXIV. Verduistering	202
Titel XXV. Bedrog	211
Titel XXVI. Benadeling van schuldeisers of rechthebbenden	276
Titel XXVII. Vernieling of beschadiging	317
Titel XXVIII. Ambtsmisdrijven	341
Titel XXIX. Scheepvaart- en luchtvaartmisdrijven	393
Titel XXX. Begunstiging	454
Titel XXXA. Witwassen	467
Titel XXXI (VERVALLEN)	492

DERDE BOEK. OVERTREDINGEN

Titel I. Overtredingen betreffende de algemene veiligheid van personen en goederen	500
Titel II. Overtredingen betreffende de openbare orde	518
Titel III. Overtredingen betreffende het openbaar gezag	593
Titel IV. Overtredingen betreffende de burgerlijke staat	615
Titel V. Overtreding betreffende hulpbehoevenden	620
Titel VI. Overtredingen betreffende de zeden	624
Titel VII. Overtredingen betreffende de veldpolitie	639
Titel VIII. Ambtsovertredingen	645
Titel IX. Scheepvaartovertredingen	654
Algemene slotbepaling	670
OVERZICHT BOEKEN	674

Woordenlijst

<i>affaire d'honneur</i>	:	tweegevecht, duel
<i>animus injuriandi</i>	:	de wil, intentie of geest van een subject om een ander te beledigen met uitdrukkingen of zinsneden die tegen zijn eer in gaan" ⁴
<i>auctor intellectualis</i>	:	intellectuele dader
<i>causa movens</i>	:	beweegredenen
<i>code rural</i>	:	wetboek van den landbouw
<i>computatio civilis</i>	:	het moment dat de handeling is gepleegd
<i>computatio naturalis</i>	:	het moment waarop het misdrijf is gepleegd
<i>concursum creditorum</i>	:	samenloop van schuldeisers. ⁵
<i>concursum</i>	:	samenloop
<i>concursum realis</i>	:	meerdaadse samenloop
<i>concursum idealis</i>	:	eendaadse samenloop
<i>conniventie</i>	:	oogluiking, toegevendheid, samenspanning, de verstandhouding bij misdrijven. ⁶
<i>corpus delicti</i>	:	voorwerp van het misdrijf ⁷
<i>custodia honesta</i>	:	hechtenis
<i>custodia simplex</i>	:	hechtenis
<i>culpa</i>	:	schuld
<i>culpa lata</i>	:	beduidende/aanmerkelijke schuld ⁸
<i>culpa levis</i>	:	lichte schuld
<i>culpa levissima</i>	:	<i>negligence arising from the slightest fault</i> ⁹
<i>delictum</i>	:	strafbaar feit
<i>delictum culposum</i>	:	een daad als misdrijf ¹⁰
<i>delictum sui generis</i>	:	onafhankelijk delict ("enige in zijn soort")
<i>dolus</i>	:	opzet
<i>dolus eventualis</i>	:	voorwaardelijk opzet
<i>dubia</i>	:	twijfels
<i>fait justificatif</i>	:	het rechtvaardigen van feiten ¹¹
<i>hazardspel</i>	:	dobbelspel, kansspel
<i>ipsis verbis</i>	:	woordelijk

⁴ www.guiasjuridicas.es/home/EX0000011568/20080708/Animus-iniuriandi

⁵ www.ensie.nl/johan-noteboom/concursum-creditorum

⁶ mijnwoordenboek.info/conniventie

⁷ [nl.wikipedia.org/wiki/Corpus_delicti_\(voorwerp\)](http://nl.wikipedia.org/wiki/Corpus_delicti_(voorwerp))

⁸ www.rug.nl/research/portal/files/9864330/dejong.pdf

⁹ [/www.merriam-webster.com/dictionary/culpa%20levissima](http://www.merriam-webster.com/dictionary/culpa%20levissima)

¹⁰ www.rug.nl/research/portal/files/33168285/proefschriftvandijk.pdf

¹¹ [fr.jurispedia.org/index.php/Fait_justificatif_en_droit_p%25C3%25A9nal_\(fr\)&prev=search](http://fr.jurispedia.org/index.php/Fait_justificatif_en_droit_p%25C3%25A9nal_(fr)&prev=search)

<i>ius commune</i>	:	gemeen recht
kring van vijf	:	de Koning(in), diens echtgeno(o)t(e), de vermoedelijke troonopvolger, diens echtgeno(o)t(e) en de Regent.
<i>leges imperfectae</i>	:	“wetten die de verboden handeling noch als nietig noch als strafbaar bestempelden” ¹²
<i>locus delicti</i>	:	“de plaats waar gehandeld wordt, waar de handeling die tot 't wezen van 't misdrijf behoort, geschiedt.” ¹³
neomalthusianisme	:	dit is de ideologie die streeft naar geboortebeperking als middel tot het aanpakken van sociale en economische wantoestanden die volgens de aanhangers van het neomalthusianisme voortspruiten uit overbevolking.
nonbelligerentie	:	rechtstoestand waarin een staat verkeert die in een oorlog tussen andere staten een van beide oorlogvoerende partijen openlijk boven de ander bevoordeelt zonder zelf gewapenderhand aan de strijd deel te nemen. ¹⁴
<i>publica fides</i>	:	“gebondenheid aan de inhoud van de registers van de ware rechthebbende tegenover verkrijgers te goeder trouw.” ¹⁵
<i>praesumptio innocentiae</i>	:	dit betreft het uitgangspunt dat iemand onschuldig is tot het tegendeel bewezen is.
<i>probatio diabolica</i>	:	“bewijsopdracht die niet of nauwelijks kan worden vervuld, omdat het bewijs niet of slechts zeer moeilijk te leveren is.” ¹⁶
reciprociteit	:	wederkerigheid
<i>res nullius</i>	:	een roerende zaak dat aan niemand toebehoort. ¹⁷
rijswaarden	:	langs de benedenrivieren gelegen buitendijksche grond met griend of rijswaardenhout begroeid ¹⁸
<i>substantief</i>	:	zelfstandig naamwoord
<i>suo periculo</i>	:	behoudens het oordeel des rechters omtrent de al of niet rechtmatige uitoefening der bediening. ¹⁹
surceance van betaling	:	uitstel van betaling
targijn	:	dit is een koopman in halvesleet scheepstuig, oud ijzer, gereedschap, oud touwwerk en dergelijke
uittartend	:	provocerend, een boze reactie oproepende
zamenrotting	:	samenrotting betekent samenscholing, oproer. Zo wordt een militaire oproer een samenrotting genoemd van vijf of meer militairen. ²⁰

¹² Glossarium van Latijnse en Romeinse rechtstermen, Constant de Koninck, Maklu

¹³ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 120.

¹⁴ www.juridischwoordenboek.nl/woordenboeknon.html#16279

¹⁵ www.betekenis-definitie.nl/publica%20fides

¹⁶ www.encyclo.nl/begrip/probatio%20diabolica

¹⁷ [/nl.wikipedia.org/wiki/Res_nullius](http://nl.wikipedia.org/wiki/Res_nullius)

¹⁸ gtb.inl.nl/iWDB/search?actie=article&wdb=WNT&id=M060108

¹⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1900-1901, 100, nr. 5 (MvT), pag. 45

²⁰ Herziening van het Militair Strafrecht, C. van der Hoeven, pag. 159

Zeitgeist : tijdgeest, de kenmerkende manier van denken en handelen van het merendeel van de bevolking in een bepaalde tijd.²¹

Een enkele vermelding inzake gebruikte afkortingen:

G.O. : gewijzigd ontwerp (1886)
O.R.O. : oorspronkelijk regeringsontwerp (1886)
N.G.O. : nader gewijzigd ontwerp (1886)
C.P. : *Code Pénal*
C.P.B. : *Code Pénal Belga*

Een toelichting inzake gebruikte artikelnummers. In de werken van Schmidt zijn de artikelnummers soms opgenomen tussen haakjes [..]. Dit houdt in dat het artikelnummer dat voor de haakjes staat het artikelnummer uit de ontwerptekst van het wetboek van strafrecht is en het artikelnummer dat tussen de haakjes staat, het uiteindelijk ingevoerde artikelnummer betreft.

²¹ nl.wikipedia.org/wiki/Zeitgeist

Tweede Boek. Misdrijven

Titel I. Misdrijven tegen de veiligheid van de staat

Algemeen

In deze titel zijn de misdrijven opgenomen die zich richten op de veiligheid van de staat. Daarbij dient gedacht te worden aan bepalingen inzake aanslagen op de Koning of de regering, het schenden van staatsgeheimen, maar ook hulpverlening aan de vijand.

Deze bepalingen richten zich niet zelden op oorlogshandelingen. Daar waar sprake is van oorlog gelden de bepalingen uit de Wet Oorlogsstrafrecht (Stb. 1952, 408):²²

Artikel 1 Wet Oorlogsstrafrecht	
1.	De bepalingen van deze wet zijn van toepassing op de misdrijven, in geval van oorlog begaan of eerst in geval van oorlog strafbaar, welke zijn omschreven in:
1°.	een der Titels I en II van het Tweede Boek van het Wetboek van Strafrecht;
2°.	het Wetboek van Militair Strafrecht;
3°.	de artikelen 4 tot en met 7 van deze wet;
4°.	de artikelen 131 tot en met 134, 189 en 416-417bis van het Wetboek van Strafrecht, indien het strafbare feit of het misdrijf, waarvan in die artikelen gesproken wordt, is een misdrijf als in dit artikel bedoeld.”
2.	In geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt en waarbij Nederland is betrokken hetzij ter individuele of collectieve zelfverdediging, hetzij tot herstel van internationale orde en veiligheid, zijn de artikelen 4 tot en met 7 van overeenkomstige toepassing en kunnen Wij bij algemene maatregel van bestuur bepalen, dat de overige bepalingen van deze wet geheel of ten dele van toepassing zullen zijn.
3.	Onder oorlog wordt begrepen burgeroorlog.

Zoals uit de memorie van toelichting bij invoering van het wetboek van strafrecht volgt, deze titel bevat de misdrijven die de Nederlandse staat rechtstreeks in gevaar brengen, hetzij door het land zijn koning en/of zijn instellingen te ontnemen, hetzij door vijandelijkheden van buitenlandse mogendheden uit te lokken, hetzij door openbaarmaking van geheimen die het staatsbelang schaden of door opzettelijk de staat bij onderhandelingen te benadelen. Voormeld handelen zou als hoogverraad of landverraad geduid kunnen worden (zoals bijvoorbeeld in het Duitse wetboek is gedaan), maar in ons wetboek is niet voor deze begrippen gekozen. Verraad vereist schending van vertrouwen, dat betekent dat hoogverraad alleen Nederlanders of in Nederland verblijvende vreemdelingen zouden treffen. Dit vond de wetgever onvoldoende: “niet de trouwbreuk maar het ernstig gevaar voor de veiligheid van den staat is de grond der strafbaarheid, en 's lands veiligheid vordert, dat ook de vreemdeling die zich in den vreemde schuldig maakt aan dit type misdrijven (...) strafbaar zij.”²³

Bij de invoering van het wetboek vond de wetgever dat als slechts sprake is van “neigingen en voornemens (..), die de noodige kenteekenen van vasten wil en van voor den staat dreigend gevaar missen”, dan is dat niet strafbaar. “Er bestaat geen genoegzame grond, om

²² Het Besluit Buitengewoon Strafrecht (Stb. 1943, D61) geldt ook voor bepalingen uit titel I en II van het Wetboek van Strafrecht, maar alleen voor misdrijven begaan voor 15 mei 1945 (artikel 1 BBS).

²³ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 11.

voor de in dezen titel omschreven misdrijven zóó ver van de algemeene beginselen af te wijken, dat enkel voorbereidende handelingen, door geen begin van uitvoering gevolgd, en nog minder een voorstel dat niet wordt aangenomen, met straffen zouden worden bedreigd." Thans is het voorbereiden van ernstige misdrijven wel strafbaar, zie artikel 46 Sr.

In deze Titel inzake veiligheid van staat wordt gezwegen over de vergadering van de Raad van State, de Algemene Rekenkamer, de Gedeputeerde Staten, het college van burgemeester en wethouders en waterschapsbesturen. Is dit een verzuim, zo werd afgevraagd. Nee. Als "de Raad van State optreedt als administratieve rechtsmagt, vergadert hij in het openbaar; in sommige provincien vergaderen insgelijks de Gedeputeerde Staten in het openbaar ter behandeling van contentieuze zaken; in eenige gemeenten eveneens burgemeester en wethouders tot het houden van aanbestedingen, en in sommige plaatsen ook waterschapsbesturen tot hetzelfde doel. Behoort ten aanzien van die allen niet dezelfde ratio legis te gelden als voor de artt. 121 en volgd. is aangenomen? Antwoord der Regeering. Door de niet vermelde lichamen wordt geen zelfstandig gezag uitgeoefend; de ratio voor een *jus speciale* bestaat dus ten hunnen aanzien niet. Intusschen worden zo door het *jus commune* voldoende beschermd."²⁴

Artikel 92 Sr	
1886	2017
De aanslag ondernomen met het oogmerk om den Koning, de regeerende Koningin of den Regent van het leven of de vrijheid te berooven of tot regeeren ongeschikt te maken, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.	De aanslag ondernomen met het oogmerk om de Koning, de regeerende Koningin of de Regent van het leven of de vrijheid te beroven of tot regeren ongeschikt te maken, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren of geldboete van de vijfde categorie.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-02-2006	Stb. 2006, 11	28 484	Vervangen van «twintig» door: dertig. ²⁵
<i>aanhangig</i>		31 398	Vervangen van «dertig jaren» door: zestig jaren. ²⁶

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling met betrekking tot het plegen van een aanslag op het staats-hoofd (de Koning). Zoals uit de titel reeds blijkt, een aanslag op de Koning wordt gezien als een aanslag op de staat. De straf is dan ook hoog. Hoe hoog is onderwerp van discussie geweest in de beraadslagingen in de Tweede Kamer bij invoering van het wetboek. De vrees was dat een koningsmoord in theorie met één dag gevangenisstraf afgedaan zou kunnen worden. Een strafminimum zou dit risico voorkomen, aldus kamerlid Corver Hooft.

²⁴ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 56-58.

²⁵ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004–2005, 28 484, A (GVvW), pag. 4.

²⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 938, nr. 2 (OvW), pag. 5.

De heer Patijn, lid der Commissie van Rapporteurs, verzet zich tegen invoering van een minimumstraf. Hij verwijst naar het gezonde verstand van de rechter bij het opleggen van een straf in geval van koningsmoord.

De minister van justitie Modderman duidt op een principiële probleem: "Of wij leven in een normale tijd, en dan kan ik mij niet voorstellen dat er een regter in Nederland zou zijn te vinden, die waar het den Koning geldt eene andere straf zou opleggen dan de allerswaarste. Of wel wij leven in een tijd van revolutie, en dan zou men zich - de ervaring heeft het elders geleerd - door geene strafpositie gebonden achten."

Rapporteur Patijn wees het kamerlid Corver Hooft op een praktisch probleem en verzocht hem niet tegen het artikel te stemmen, maar een amendement in te dienen. Zouden hij en andere kamerleden hetzelfde bezwaar hebben met betrekking tot het ontbreken van een minimumstraf, en daarom tegen het artikel stemmen, dan zou het plegen van een aanslag op de koning straffeloos worden. Daarmee duidelijk makend dat verzet tegen een wetsartikel om een andere reden dan sec de strafbaarheid niet zonder risico's is en andere instrumenten (zoals het indienen van een amendement) daarvoor geschikter zijn. Het bleek niet nodig, de wet werd aangenomen.²⁷

De strafverhoging in 2006 is een gevolg van het aannemen van het amendement van Haersma Buma c.s. met betrekking tot de herrijking van de strafmaxima. De verhoging moet het gat dichten tussen de maximale tijdelijke gevangenisstraf en de levenslange gevangenisstraf.²⁸

Opgemerkt moet worden dat dit artikel de Koning, de regerende Koningin en de Regent beschermd. Niet beschermd wordt de Raad van State, hoewel deze blijkens artikel 38 Gw. wel het koninklijk gezag uitoefent zolang daar niet in is voorzien.

Bestanddelen

«aanslag»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 79 Sr.

«de Koning, de regerende Koningin»

De wettelijke positie van de Koning is geregeld in de artikelen 24 tot en met 41 van de Grondwet. Met «Koning» wordt bedoeld op het staatshoofd, welke ook een vrouw kan zijn. De strafbaarheid van artikel 92 Sr heeft alleen betrekking op het staatshoofd, niet op diens partner.

Nu kan er verwarring ontstaan met betrekking tot het begrip «Koningin». Daar waar gesproken wordt van «Koning» gaat het altijd om het staatshoofd. De partner van de «Koning» kan daarom «Koningin» genoemd worden, het is duidelijk dat de «Koning» het staatshoofd is. Maar als het staatshoofd de «Koningin» is dan wordt diens partner geen «Koning» genoemd, maar prins-gemaal. Dit om verwarring te voorkomen. Het maakt duidelijk dat het staatshoofd in dit geval de «Koningin» is. Dit laat onverlet dat een «Koningin» nog steeds de partner van een «Koning» kan zijn. Om onduidelijkheid te voorkomen of een «Koningin» wel of geen staatshoofd is, is de term «regerende Koningin» ingevoerd.²⁹

²⁷ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 12-14.

²⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003-2004, 28 484, nr.45 (gewijzigd amendement), pag. 5.

²⁹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 12-14.

«Regent»

Blijkens artikel 37 Grondwet wordt het koninklijk gezag door een regent uitgeoefend:

- zolang de Koning de leeftijd van achttien jaar niet heeft bereikt;
- indien een nog niet geboren kind tot het koningschap geroepen kan zijn;
- indien de Koning buiten staat is verklaard het koninklijk gezag uit te oefenen;
- indien de Koning de uitoefening van het koninklijk gezag tijdelijk heeft neergelegd;
- zolang na het overlijden van de Koning of na diens afstand van het koningschap een opvolger ontbreekt.

«tot regeren ongeschikt te maken»

Het «tot regeren ongeschikt maken» kan op verschillende wijzen geschieden: “zoodra echter de aanslag met dit oogmerk wordt ondernomen, maakt het geen verschil of de dader door eenig geweld of door het toedienen van schadelijke zelfstandigheden zijn doel tracht te bereiken.”³⁰

Artikel 93 Sr	
1886	2017
De aanslag ondernomen met het oogmerk om het rijk geheel of gedeeltelijk onder vreemde heerschappij te brengen of om een deel daarvan af te scheiden, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.	De aanslag ondernomen met het oogmerk om het Rijk geheel of gedeeltelijk onder vreemde heerschappij te brengen of om een deel daarvan af te scheiden, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren of geldboete van de vijfde categorie.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-02-2006	Stb. 2006, 11	28 484	Vervangen van «twintig» door: dertig. ³¹
<i>aanhangig</i>		31 398	Vervangen van «dertig jaren» door: zestig jaren. ³²

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling met betrekking tot het plegen van een aanslag op de staat (het Rijk). Bij invoering van de wet was er discussie over het begrip «aanslag». De Raad van State vond het begrip te onbepaald, maar de regering stelde dat het niet een onbestemde aanslag betrof, maar een aanslag op een persoon, waarbij het gaat om elke daad van geweld welke ondernomen wordt tegen de in de artikelen genoemde personen. Maar een minderheid van de commissie vond dit onbevredigend daar bijvoorbeeld artikel 93 Sr zich niet richt op een persoon. De Commissie stelt dat de interpretatie van het begrip «aanslag» “veilig aan de jurisprudentie kan worden overgelaten, welke in de algemeene bepaling der strafbare poging een voldoende leidraad vindt om den aanslag welke hier bedoeld wordt te onderscheiden van wetenschappelijke verhandelingen of politieke besprekingen.”³³

³⁰ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 12–14.

³¹ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004–2005, 28 484, A (GVvW), pag. 4.

³² Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 938, nr. 2 (OvW), pag. 5.

³³ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 15.

Met betrekking tot de strafverhoging wordt verwezen naar hetgeen in artikel 92 Sr hierover is opgemerkt.

Bestanddelen

«aanslag»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 79 Sr.

«Rijk»

“Met het woord «Rijk» wordt volgens de tegenwoordige Grondwet alleen aangewezen het Rijk in Europa, doch hier en in volgende artikelen moet ook met de koloniën en bezittingen in andere werelddelen rekening worden gehouden. (Zie Memorie van Toelichting ad art. 106 van het Wetboek van Strafrecht voor de Europeanen in Nederlandsch-Indië', vastgesteld bij Koninklijk besluit van 12 April 1898, n°. 30).”³⁴

Voormelde bevatte de stand van zaken van het Rijk omstreeks 1900. Sindsdien is er veel gebeurd. Zo is de kolonie Nederlands-Indië (later bekend als Indonesië) onafhankelijk geworden. Dit geschiedde na de tweede wereldoorlog in 1945. Dit leidde tot politionele acties vanuit Nederland, maar internationale druk leidde tot erkenning van Nederland van de onafhankelijkheid in 1949. Nederlands Nieuw-Guinea bleef een overzees gebiedsdeel van Nederland tot 1962, waarna Indonesië het gezag verkreeg.

Suriname (verkregen in 1673 ter compensatie voor het verlies van New Amsterdam, ook wel New Orange en New York geheten)³⁵ was een kolonie. Het werd een autonoom land binnen het Koninkrijk in de periode 1954-1975. Daarna werd het land onafhankelijk.

De Nederlandse Antillen waren een autonoom land in het Koninkrijk in de periode 1954-2010. Sinds 10 oktober 2010 bestaat het Koninkrijk der Nederlanden nog uit vier landen: Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten. Daarnaast zijn er drie bijzondere gemeenten: Bonaire, Sint Eustatius en Saba, ook wel bekend als Caribisch Nederland.³⁶

Artikel 94 Sr

1886	2017
De aanslag ondernomen met het oogmerk om den grondwettigen regeeringsvorm of de orde van troonopvolging te vernietigen of op onwettige wijze te veranderen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twintig jaren.	De aanslag ondernomen met het oogmerk om de grondwettige regeeringsvorm of de orde van troonopvolging te vernietigen of op onwettige wijze te veranderen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren of geldboete van de vijfde categorie.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Wijziging artikel: ³⁷
	Vervangen van «gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren» door de woorden: levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.		
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.

³⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1900-1901, 100, nr. 5 (MvT), pag. 45.

³⁵ en.wikipedia.org/wiki/New_Amsterdam

³⁶ Artikel 1 Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden.

³⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258 nr 2 (OvW), pag. 4.

01-02-2006	Stb. 2006, 11	28 484	Vervangen van «twintig» door: dertig. ³⁸
<i>aanhangig</i>		31 398	Vervangen van «dertig jaren» door: zestig jaren. ³⁹

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van met betrekking tot het plegen van een aanslag op de grondwettige regeringsvorm.

Voor de opmerkingen inzake «aanslag» wordt ook verwezen naar hetgeen is opgemerkt bij artikel 93 Sr. De strafbare gedraging die hier beschreven wordt, komt neer op de omwenteling zoals thans beschreven in artikel 80bis Sr.

Nu geldt voor het uiteenjagen van de regeringsraad artikel 95 Sr, maar voorzover “de strafbare handeling verder reikt dan het uiteenjagen eener vergadering van den raad van regering en tegen de instelling zelve van een raad gerigt is, ligt daarin tevens een aanslag tegen den grond wettigen regeringsvorm, zoodat art. 1 00 [93] van toepassing wordt”.⁴⁰

In 1952 vindt een strafverzwaring plaats. Reden hiervoor was de Tweede Wereldoorlog. De wetgever constateerde dat “de afgelopen oorlog heeft geleerd, dat een verandering van de grondwettige regeringsvorm gevolgen pleegt mede te brengen, die diep in het volksleven ingrijpen. Een dergelijke aanslag betekent, als zij slaagt, voor de meerderheid der bevolking groot leed. Dat een dergelijke aanslag slechts met een gevangenisstraf van vijftien jaren gestraft zou worden, is dan ook niet meer in overeenstemming met de gevolgen, die, naar wij thans weten, met die aanslag worden beoogd. Voorgesteld wordt daarom de strafpositie te verhogen tot levenslange gevangenisstraf.”⁴¹

In 2006 vindt een nieuwe strafverzwaring plaats, paradoxaal genoeg om een nog zwaardere straf (levenslang) in bepaalde gevallen te voorkomen. Zie hetgeen hierover is opgemerkt in artikel 92 Sr.

Bestanddelen

«aanslag»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 79 Sr.

«grondwettige regeringsvorm»

De regeringsvorm van Nederland is een constitutionele monarchie. De bevoegdheden van de Koning zijn beperkt door de Grondwet, ook wel de constitutie geheten.⁴²

De regering wordt gevormd door de Koning en de ministers (artikel 42 Gw).

De Staten-Generaal, bestaande uit de Eerste en de Tweede Kamer, vertegenwoordigen als zodanig de gehele Nederlandse bevolking (artikel 50 Gw). Zij maken geen deel uit van de regering en afgevraagd kan worden of het dan ook valt onder «regeringsvorm». Immers in kader van de *trias politica* is de staatsinrichting opgedeeld in drie gescheiden machten: de wetgevende macht (regering en Staten-Generaal), de uitvoerende macht (regering, provincies, gemeenten en waterschappen) en de rechterlijke macht (rechters). De wetgevende macht regeert niet. Maakt het dan wel deel uit van de «regeringsvorm»?

³⁸ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004–2005, 28 484, A (GVvW), pag. 4.

³⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 938, nr. 2 (OvW), pag. 5.

⁴⁰ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 16.

⁴¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

⁴² www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/grondwet-en-statuut/inhoud/staatsvorm-nederland.

Ja, dit blijkt uit de toelichting bij artikel 121 Sr (in het ontwerp van 1881 artikel 130 Sr geheten): “Tot regt verstand van dit artikel vergelijkte men deze bepaling met die van art. 101 [94]. Elke handeling, die ten doel heeft, eene vergadering van eene der beide kamers van de staten-generaal te verstoren of op hare vrijheid van besluiten inbreuk te maken, is nog geene regtstreeksche aanranding van de veiligheid van den staat. De daad kan èn in doel èn in gevolgen daarvan zeer onderscheiden zijn. Eerst wanneer de instelling der staten-generaal als zoodanig wordt aangetast, m. a. w., wanneer eene staatsgreep beoogd wordt, is de veiligheid van den staat in gevaar en valt het feit, als aanslag om den grond wettigen regeringsvorm te veranderen, in de termen van art. 101. Doch voorzoover het oogmerk des daders niet op het vernietigen of veranderen van de instelling der staten-generaal gerigt was, maar alleen op het verhinderen van bepaalde vergaderingen of het verwijderen van bepaalde leden - hetgeen uit menigerlei andere beweegreden, b.v. om een gehaat wets-ontwerp te doen vallen, geschieden kan - is alleen art. 180 van toepassing. Men heeft alzoo somtijds den regel nopens den *concursum idealis* (art. 64 [66]) te volgen; hetzelfde feit kan onder het bereik van beide bepalingen vallen, in dat geval wordt de zwaarste (art. 101) toegepast.”⁴³

«orde van troonopvolging»

De troonopvolging is nader uitgewerkt in paragraaf 1, hoofdstuk twee van de Grondwet (artikel 24 en verder).

«onwettige wijze»

De wetgever concludeerde bij invoering van dit artikel dat verandering van regeringsvorm of wijze van troonopvolging ook op een vreedzame wijze kan zoals middels “geschriften of vereenigingen”. Daarom is in artikel 94 Sr toegevoegd «op onwettige wijze».⁴⁴

Artikel 95 Sr	
1886	2017
Hij die door geweld of bedreiging met geweld eene vergadering van den Regeeringsraad uiteenjaagt, tot het nemen of niet nemen van eenig besluit dwingt, of een lid uit die vergadering verwijdt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren. Hij die door geweld of bedreiging met geweld opzettelijk een lid van den Regeeringsraad verhindert de vergadering bij te wonen of daarin vrij en onbelemmerd zijn plicht te vervullen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.	Hij die door geweld of bedreiging met geweld een vergadering van de regeringsraad uiteenjaagt, tot het nemen of niet nemen van enig besluit dwingt, een lid uit die vergadering verwijdt of opzettelijk een lid verhindert die vergadering bij te wonen of daarin vrij en onbelemmerd zijn plicht te vervullen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren of geldboete van de vijfde categorie.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Wijziging artikel. ⁴⁵
	Hij die door geweld of bedreiging met geweld een vergadering van de Regeeringsraad uiteenjaagt, tot het nemen of niet nemen van enig besluit dwingt, een lid uit die vergadering verwijdt of opzettelijk een lid verhindert die vergadering bij te wonen of daarin vrij en onbelemmerd zijn plicht te vervullen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste		

⁴³ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 56.

⁴⁴ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 14–15.

⁴⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258 nr 123 (GOvW), pag. 4.

	twintig jaren.		
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-02-2006	Stb. 2006, 11	28 484	Vervangen van «twintig» door: dertig. ⁴⁶
<i>aanhangig</i>		31 398	Vervangen van «dertig jaren» door: zestig jaren. ⁴⁷

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling met betrekking tot het gewelddadig uiteenjagen van de regeringsraad. Daar waar de aanslag verder gaat dan het louter uiteenjagen van een vergadering en de aanslag zich richt op de instelling van de raad zelf is gericht, kan dit ook aangemerkt worden als een aanslag tegen de grondwettige regeringsvorm zoals bedoeld in artikel 94 Sr.

De strafmaat was lager dan bij een aanslag op de Koning. Uit de memorie van toelichting blijkt waarom: “Niet ieder lid afzonderlijk neemt het koninklijk gezag waar, maar allen gezamenlijk, of liever de raad als één geheel, is met het interimair regentschap belast; de aanslag tegen één lid is voor de veiligheid van den staat niet even gevaarlijk als die tegen den Regent.”⁴⁸

Dit standpunt inzake strafmaat wordt in 1952 gewijzigd. De wetgever vond dat een aanslag op de Regeringsraad, welke de Raad van State is indien deze belast is met de waarneming van het Koninklijk gezag, dat door het uiteenjagen het hoogste staatsorgaan belemmerd wordt in het functioneren. “Dit misdrijf behoort dus gestraft te worden met dezelfde straf als de aanslag op de Koning.”

Daarnaast wordt het tweede lid opgeheven in 1952. Reden: als revolutioneren de Regeringsraad willen belemmeren, dan kunnen zij zich het beste richten op de individuen van de raad, waarmee het effect wordt bereikt van het belemmeren van het functioneren van het hoogste regeringsorgaan. Maar dan met het gevolg dat zij slechts gestraft kunnen worden conform het tweede lid, dus voor slechts zes jaren. “Deze miskennis van de tegenwoordige revolutietechniek wordt in het ontwerp ongedaan gemaakt, doordat voorgesteld wordt het uiteenjagen van de Regeringsraad en het beletten van een lid van die Raad om een vergadering bij te wonen of daarin vrij en onbelemmerd zijn plicht te vervullen, op één lijn te stellen en te straffen met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.”⁴⁹

Bestanddelen

«geweld»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 81 Sr.

«uiteenjagen»

Als “de strafbare handeling verder reikt dan het uiteenjagen eener vergadering van den raad van regering en tegen de instelling zelve van een raad gerigt is, ligt daarin tevens een aanslag tegen den grond wettigen regeringsvorm, zoodat art. 100 [93] van toepassing wordt”.⁵⁰

⁴⁶ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004–2005, 28 484, A (GVvW), pag. 4.

⁴⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2008–2009, 31 938, nr. 2 (OvW), pag. 5.

⁴⁸ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 14–15.

⁴⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

⁵⁰ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 16.

«regeringsraad»

Zolang niet in de uitoefening van het koninklijk gezag is voorzien, wordt dit uitgeoefend door de Raad van State (artikel 38 Gw). Zij zijn dan de regeringsraad.⁵¹

«dwingt»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 284 Sr.

Artikel 95a Sr	
1952	2017
Hij die door geweld of bedreiging met geweld een vergadering van de Raad van Ministers uiteenjaagt, tot het nemen of niet nemen van enig besluit dwingt, een lid uit die vergadering verwijdert of opzettelijk een lid verhindert die vergadering bij te wonen of daarin vrij en onbelemmerd zijn plicht te vervullen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.	Hij die door geweld of bedreiging met geweld een vergadering van de raad van ministers uiteenjaagt, tot het nemen of niet nemen van enig besluit dwingt, een lid uit die vergadering verwijdert of opzettelijk een lid verhindert die vergadering bij te wonen of daarin vrij en onbelemmerd zijn plicht te vervullen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren of geldboete van de vijfde categorie.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Invoering artikel. ⁵²
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-02-2006	Stb. 2006, 11	28 484	Vervangen van «twintig» door: dertig. ⁵³

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling met betrekking tot het gewelddadig uiteenjagen van de raad van ministers. Deze strafbaarstelling volgde pas in 1952. Werd in 1886 vooral de aandacht gevestigd op de strafbaarheid van een aanslag op de Koning of de Regeringsraad (de Kroon). Later realiseerde de wetgever zich dat als de Kroon berooft wordt van haar constitutioneel instrument om het gezag uit te oefenen (zijnde de Raad van Ministers), dat het hoogste staatsorgaan ook niet meer functioneert. Daarom is artikel 95a Sr ingevoerd, met dezelfde strafbaarstelling.⁵⁴

Bestanddelen

«geweld»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 81 Sr.

«vergadering van de raad van ministers»

De ministerraad wordt gevormd door de ministers, waarvan de minister-president de voorzitter is. De ministerraad beraadslaagt en besluit over het algemeen regeringsbeleid en bevordert de eenheid van dat beleid (artikel 45 Gw).

Let wel, artikel 7 van het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden bepaalt: “De raad van ministers van het Koninkrijk is samengesteld uit de door de Koning benoemde ministers en

⁵¹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 16.

⁵² Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258 nr 123 (GOvW), pag. 4.

⁵³ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 28 484, A (GVvW), pag. 4.

⁵⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

de door de regering van Aruba, Curaçao onderscheidenlijk Sint Maarten benoemde Gevolmachtigde Minister.”

«dwingt»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 284 Sr.

Artikel 96 Sr			
1886		2017	
De samenspanning tot een der in de artikelen 92-96 omschreven misdrijven wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.		<p>1 De samenspanning tot een der in de artikelen 92-95a omschreven misdrijven wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren of geldboete van de vijfde categorie.</p> <p>2 Dezelfde straf is toepasselijk op hem die, met het oogmerk om een der in de artikelen 92-95a omschreven misdrijven voor te bereiden of te bevorderen:</p> <p>1°. een ander tracht te bewegen om het misdrijf te plegen, te doen plegen of mede te plegen, om daarbij behulpzaam te zijn of om daartoe gelegenheid, middelen of inlichtingen te verschaffen;</p> <p>2°. gelegenheid, middelen of inlichtingen tot het plegen van het misdrijf zich of anderen tracht te verschaffen;</p> <p>3°. voorwerpen voorhanden heeft waarvan hij weet dat zij bestemd zijn tot het plegen van het misdrijf;</p> <p>4°. plannen voor de uitvoering van het misdrijf, welke bestemd zijn om aan anderen te worden medegedeeld, in gereedheid brengt of onder zich heeft;</p> <p>5°. enige maatregel van regeringswege genomen om de uitvoering van het misdrijf te voorkomen of te onderdrukken, tracht te beletten, te belemmeren of te verijdelen.</p>	
invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
06-08-1920	Stb. 1920, 619	428	Wijziging artikel. ⁵⁵
	<p>De samenspanning tot een der in de artikelen 92-95 omschreven misdrijven wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.</p> <p>Dezelfde straf is toepasselijk op hem die, met het oogmerk om een der in de artikelen 92-95 omschreven misdrijven voor te bereiden of te bevorderen:</p> <p>1°. een ander tracht te bewegen om het misdrijf te plegen, te doen plegen of mede te plegen, om daarbij behulpzaam te zijn of om daartoe gelegenheid, middelen of inlichtingen te verschaffen;</p> <p>2°. gelegenheid, middelen of inlichtingen tot het plegen van het misdrijf zich of anderen tracht te verschaffen;</p> <p>3°. voorwerpen voorhanden heeft waarvan hij weet dat zij bestemd zijn tot het plegen van het misdrijf;</p> <p>4°. plannen voor de uitvoering van het misdrijf, welke bestemd zijn om aan anderen te worden medegedeeld, in gereedheid brengt of onder zich heeft;</p> <p>5°. eenigen maatregel van regeeringswege genomen om de uitvoering van het misdrijf te voorkomen ofte onderdrukken, tracht te beletten, te belemmeren of te verijdelen.</p> <p>De voorwerpen, in het voorgaande lid, onder 3°, bedoeld, kunnen worden verbeurd verklaard.</p> <p>Niet strafbaar is hij van wie blijkt, dat zijn oogmerk enkel gericht is op het voorbereiden of bevorderen van staatkundige veranderingen in algemene zin.</p>		
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	In het eerste lid wordt vervangen «vijf jaren» door: tien jaren. In het eerste en tweede lid wordt «92-95» vervangen door: 92-95a. ⁵⁶
01-02-1959	Stb. 1958, 296	4 034	Het derde lid vervalt. ⁵⁷
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.

⁵⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1919-1920, 428, nr. 6 (GovW), pag. 16.

⁵⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258 nr 123 (GOvW), pag. 4.

⁵⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1957-1958, 4 034, nr. 7 (GOvW), pag. 10.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van samenspannen, voor te bereiden of te bevorderen van specifieke misdrijven uit deze titel.

Het bezwaar van de Commissie van Rapporteurs tegen dit artikel was dat de term «samen­spanning» te onbestemd was. Dit zou “zoowel voorloopige besprekingen als bepaalde afspraken en overeenkomsten” omvatten. De Commissie maakt bezwaar om alle voor­bereidende handelingen strafbaar te stellen en stelt dan ook voor een omschrijving van het begrip in het Eerste Boek op te nemen (hetgeen ook is gebeurd in artikel 80 Sr).⁵⁹

In 1920 wordt het artikel volledig herzien. Dit omvatte eerst drie leden, maar na het amen­dement van kamerlid Dresselhuys en het daarop volgende amendement van kamerlid Van den Beumer is een vierde lid toegevoegd.⁶⁰

Na de wijziging is niet alleen meer samenspanning tot het plegen van een aanslag strafbaar, maar ook het voorbereiden of het bevorderen ervan. De samenspanning is immers niets anders “dan een bijzondere vorm van voorbereiding”. Hoewel het strafbaar stellen van voorbereidingshandelingen toentertijd niet gebruikelijk was, was het niet uniek: “Ook het Wetboek van Strafrecht stelt wel voorbereidingshandelingen tot bepaalde ernstige mis­drijven strafbaar. Men vergelijkte b.v. de artikelen 214, 223 en 234 van dat Wetboek.”⁶¹

Deze wetswijziging is niet zonder verzet doorgevoerd. Verschillende kamerleden hadden ernstige bezwaren en verwijzen naar de wetgever van 1881 die stelde dat “voorbereidings­handelingen in het algemeen niet strafbaar dienen te worden gesteld”. Deze kamerleden vreesden dat deze uitbreiding tot gevolg zou hebben dat “tal van personen, die tot eenige revolutionnaire beweging in een zeer ver verwijderd of zelfs nog in geen verband staan, tot betrekkelijk hoge straffen zullen worden veroordeeld.” Men vreesde de veroordeling van de “geleerde, die in zijn studeerkamer wordt aangetroffen met de pen in de hand en een vel papier voor zich, waarop hij aanstonds een proclamatie eener revolutie zal gaan neer­schreven, welke wellicht nimmer door anderen zal worden gelezen. Zal - vroegen zij - het voorstel der Regeering niet leiden tot eene onduldbare beperking van de hier te lande sinds lang algemeen erkende vrijheid van gedachte?”

Het argument kon niet overtuigen. Bestrijding van het revolutiegevaar vereiste een aanvul­ling van het bestaande artikel 96 Sr. “De wetgever van 1881 toch kon geen rekening houden met bijzondere omstandigheden, gelijk thans bestaan. De strafbepalingen, door dien wet­gever vastgesteld, zijn voor onzen tijd ontoereikend gebleken.” De wetgever verwacht dat de rechter het artikel niet een te ruime uitleg zal geven, “zoodat gevallen als van den geleerde, van wien hierboven sprake was, zich niet zouden voordoen.”⁶²

Sinds 1994 is er een aparte strafbaarstelling voor voorbereiding (artikel 46 Sr).

In 1959 is het derde lid, dat zich richt op de verbeurdverklaring, vervallen. Reden hiervoor is de herziening van de algemene regeling der verbeurdverklaring. Hierdoor werden de bij­zondere regelingen inzake verbeurdverklaringen overbodig.⁶³

⁵⁸ Eerste Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 28 463, A (GOvW), pag. 1.

⁵⁹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 17.

⁶⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1919–1920, 428 nr. 8 en 9 (amendementen), pag. 1.

⁶¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1919–1920, 428, nr. 3 (MvT), pag. 2.

⁶² Tweede Kamer, vergaderjaar 1919–1920 428 nr. 4 (voorlopig verslag), pag. 9.

⁶³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1957–1958, 4 034, nr. 3 (MvT), pag. 10.

Het gevolg hiervan is dat het vierde lid in 1959 het derde lid wordt. Voor wat betreft het voorbereiden of bevorderen van staatkundige veranderingen in algemene zin vroeg het CDA om een voorbeeld, wanneer kan hiervan sprake zijn? De minister van justitie kon geen voorbeeld geven. De minister verklaart dat het artikellid is opgenomen door de Wet houdende nadere voorzieningen tot bestrijding van revolutionaire woelingen (Wet van 28 juli 1920, Stb. 616), naar aanleiding van daartoe strekkende amendementen. Toen werd reeds de noodzaak van het artikel door de toenmalig minister van justitie betwist. Dit leidde in 2004 dan ook tot het vervallen van het derde lid.⁶⁴

Bestanddelen

«samenspanning»

Het begrip «samenspanning» is nader toegelicht in artikel 80 Sr, voor wat betreft het algemene begrip.

Over dit bestanddeel is de vraag gesteld door de PvdA of vrijwillige terugtred van toepassing is bij dit delict, aangezien de samenspanning hier als een zelfstandig delict wordt gezien. Het antwoord is duidelijk: “het misdrijf samenspanning is voltooid bij het aangaan van de overeenkomst, en kan door latere vrijwillige terugtred niet meer worden teruggedraaid. Dat blijkt ook uit HR 15 februari 1977, NJ 1978, 6: de stelling dat onder «samenspanning» in de zin van artikel 96, eerste lid, Sr en artikel 80 Sr niet zijn te begrijpen die gevallen, waarin de personen die aanvankelijk overeengekomen waren om het misdrijf te plegen, in een later stadium nader overeengekomen zijn het misdrijf niet te plegen, vindt geen steun in het recht.

De aan het woord zijnde leden wilden weten of het correct is dat zelfs het afhouden van het plegen van het delict door een mogelijke medeplichtige niet meer beloond wordt met straffeloosheid. Het komt het kabinet inderdaad juist voor dat de wet de samenspanner die er voor zorgt dat het overeengekomen misdrijf niet gepleegd wordt geen straffeloosheid verzekert (zoals de wet overigens nergens straffeloosheid verbindt aan vrijwillige terugtred na het plegen van gevaarzettingsdelicten), nu het misdrijf samenspanning is vormgegeven als een zelfstandig delict. Dat delict is bij het aangaan van de overeenkomst voltooid. Zo min als een diefstal terug kan worden gedraaid door het terugbrengen van het gestolene, kan het aangaan van de overeenkomst terug worden gedraaid door het achterwege laten van de uitvoering daarvan. In beide gevallen kan het «berouw» van de dader echter wel van belang zijn voor de vraag of vervolging dient te worden ingesteld en, zo ja, welke straf passend is.”⁶⁵

Artikel 97 Sr

1886	2017
<p>Hij die met eene buitenlandsche mogendheid in verstandhouding treedt, met het oogmerk om haar tot het plegen van vijandelijkheden of het voeren van oorlog tegen den staat te bewegen, haar in het daartoe opgevatte voornemen te versterken, haar daarbij hulp toe te zeggen of bij de voorbereiding hulp te verlenen, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.</p> <p>Indien de vijandelijkheden worden gepleegd of de</p>	<p>1. Hij die met een buitenlandse mogendheid in verbinding treedt, met het oogmerk om haar tot het plegen van vijandelijkheden of het voeren van oorlog tegen de staat te bewegen, haar in het daartoe opgevatte voornemen te versterken, haar daarbij hulp toe te zeggen of bij de voorbereiding hulp te verlenen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren of geldboete van de vijfde categorie.</p> <p>2. Handelingen gepleegd ter voorbereiding van een</p>

⁶⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 28 463, nr. 10 (Nota n.a.v. nader verslag), pag. 17.

⁶⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 2003–2004, 28 463, nr. 10 (Nota n.a.v. nader verslag), pag. 24.

oorlog uitbreekt, wordt levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren opgelegd.

misdrijf als omschreven in het voorgaande lid, worden gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren of geldboete van de vijfde categorie.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Wijziging artikel. ⁶⁶
	<p>In het eerste lid wordt «in verstandhouding treedt» vervangen door: in verbinding treedt. Vervangen van «gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren» door: levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren. Het tweede lid, wordt: Handelingen gepleegd ter voorbereiding van een misdrijf als omschreven in het voorgaande lid, worden gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.</p>		
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-02-2006	Stb. 2006, 11	28 484	Vervangen van «twintig» door: dertig. ⁶⁷
<i>aanhangig</i>		<i>31 398</i>	<i>Vervangen van «dertig jaren» door: zestig jaren.⁶⁸</i>

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van het met een buitenlandse mogendheid in verbinding treden in geval van oorlog. "De artt. 104-116 [97-107] behandelen de feiten, die gewoonlijk worden aangeduid als »landverraad". Voor de zes eerste bepalingen is als vereischte tot de strafbaarheid niet, voor de overige wèl gevorderd, dat Nederland met eene buitenlandsche mogendheid in oorlog zij."⁶⁹

De noodzaak voor deze aparte strafbaarstelling vloeit voort uit het feit dat een buitenlandse mogendheid in een misdadige verstandhouding met onze staat kan treden, zonder dat sprake is van persoonlijke betrokkenheid bij een aanslag. De wetgever stelt dat overleg met een buitenlandse mogendheid tot hulpbetoon bij een reeds voorgenomen oorlog even strafwaardig is als het aanzetten tot oorlog. Wel is van belang of sprake is van vijandelijkheden of oorlog (dat leidt tot een hogere straf).⁷⁰

In 1952 wordt het artikel aangepast. "De in de afgelopen oorlog opgedane ervaringen hebben geleerd, dat het geldende artikel niet voldoende rekening houdt met het zeer ernstige karakter van het daarin omschreven misdrijf. Voorgesteld wordt daarom de strafpositie te verhogen tot levenslange gevangenisstraf. Dit heeft tot gevolg, dat het thans geldende tweede lid kan vervallen."⁷¹ Daarnaast wordt een tweede lid toegevoegd. De ratio hierachter is toegelicht bij de uitwerking van het bestanddeel «voorbereiding».

In 2006 vindt een nieuwe strafverzwaring plaats, paradoxaal genoeg om een nog zwaardere straf (levenslang) in bepaalde gevallen te voorkomen. Zie hetgeen hierover is opgemerkt bij artikel 92 Sr.

⁶⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258 nr 123 (GOvW), pag. 4.

⁶⁷ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 28 484, A (GOvW), pag. 4.

⁶⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 31 938, nr. 2 (OvW), pag. 5.

⁶⁹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 18.

⁷⁰ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 18-19.

⁷¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

«buitenlandse mogendheid»

Dit begrip komt voor in de artikelen 87a, 97, 98a, 99, 101, 222bis en 435b Sr. Het begrip is nader toegelicht in artikel 87a Sr.

«in verbinding treedt»

Onder het oude recht (1886) werd het begrip «in verstandhouding treedt» gebruikt. Uit deze uitdrukking kan men opmaken dat “niet alleen de Nederlander de buitenlandse mogendheid moet hebben benaderd, maar dat deze ook harerzijds het contact met de Nederlander moet hebben gelegd. Men kan volhouden dat voordien van ‘verstandhouding’, d.w.z. van wederzijds contact, geen sprake is. Het is zelfs de vraag of een Nederlander, die niet met een buitenlandse regering, maar b.v. met een vooraanstaande figuur uit een buitenlandse politieke partij in verstandhouding treedt teneinde, op die wijze met de regering in contact te komen, geacht kan worden met de mogendheid zelf in verstandhouding te zijn getreden.

Teneinde alle twijfel af te snijden, dat ook het middellijk in verstandhouding treden onder de werking van het artikel valt, wordt voorgesteld de woorden ‘in verstandhouding treden’ te vervangen door de uitdrukking ‘in verbinding treden’.”⁷²

«oorlog»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 87 Sr.

«vijand»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 87 Sr.

«voorbereiding»

De wetgever constateerde dat de strafbaarheid ruimer hoort te zijn: “Ook het in verbinding treden eist echter, dat de Nederlander, die zulks doet, ook werkelijk een relatie, zij het middellijk of onmiddellijk, met de betrokken buitenlandse mogendheid tot stand brengt. Straftbaar behoort evenwel ook te zijn degene, die de handelingen verricht die nodig zijn om met een buitenlandse mogendheid in verbinding te treden, indien om een of andere reden die verbinding niet tot stand komt. Daarom wordt voorgesteld aan artikel 97 een tweede lid toe te voegen volgens hetwelk handelingen ter voorbereiding van een misdrijf, als in het eerste lid bedoeld, worden gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.”⁷³

In de memorie van antwoord wordt nader ingegaan op voormelde: “dat het in verbinding treden met een buitenlandse Mogendheid veronderstelt, dat er ook werkelijk middellijke of onmiddellijke relatie met die buitenlandse Mogendheid tot stand is gekomen. Degene echter, die, vóórdat deze verbinding tot stand gekomen is, wordt ontdekt, kan toch niet straffeloos blijven, indien zonneklaar blijkt, dat hij het plan had om een verbinding tot stand te brengen, doch dat uitsluitend ten gevolge van activiteit van opsporingsorganen deze verbinding nog niet tot stand gebracht was. Men kan naar de mening van de ondergetekenden de interpretatie van het begrip ‘voorbereiding’ veilig aan de rechter overlaten.”⁷⁴

⁷² Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

⁷³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

⁷⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 5 (MvA), pag. 33.

Artikel 97a Sr

1920	2017
<p>Met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren wordt gestraft:</p> <p>1°. hij die met een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam in verstandhouding treedt, met het oogmerk om een zoodanig persoon of lichaam tot het verschaffen van steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van omwenteling te bewegen, om een zoodanig persoon of lichaam in het daartoe opgevatte voornemen te versterken of aan een zoodanig persoon of lichaam daarbij hulp toe te zeggen of te verlenen, of om omwenteling voor te bereiden, te bevorderen of teweeg te brengen;</p> <p>2°. hij die eenig voorwerp invoert, dat geschikt is tot het verschaffen van stoffelijken steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van omwenteling, indien hij weet of ernstige reden heeft om te vermoeden dat het daartoe bestemd is;</p> <p>3°. hij die eenig voorwerp onder zich heeft of tot onderwerp eener overeenkomst maakt, dat geschikt is tot het verschaffen van stoffelijken steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van omwenteling, indien hij weet of ernstige reden heeft om te vermoeden dat het daartoe bestemd is en dat het voorwerp of eenig ander voorwerp, waarvoor het in de plaats is getreden, hetzij met die bestemming is ingevoerd, hetzij door of vanwege een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam daartoe is bestemd.</p> <p>De voorwerpen waarmede of met betrekking tot welke de in het voorgaande lid onder 2°-3° omschreven misdrijven zijn begaan, kunnen worden verbeurd verklaard.</p>	<p>Hij die met een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam in verbinding treedt met het oogmerk om een zodanig persoon of lichaam tot het verschaffen van steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van omwenteling te bewegen, om een zodanig persoon of lichaam in het daartoe opgevatte voornemen te versterken of aan een zodanig persoon of lichaam daarbij hulp toe te zeggen of te verlenen, of om omwenteling voor te bereiden, te bevorderen of teweeg te brengen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren of geldboete van de vijfde categorie.</p>

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
06-08-1920	Stb. 1920, 619	428	Invoering artikel. ⁷⁵
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Wijziging artikel. ⁷⁶
	Hij die met een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam in verbinding treedt met het oogmerk om een zodanig persoon of lichaam tot het verschaffen van steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van omwenteling te bewegen, om een zodanig persoon of lichaam in het daartoe opgevatte voornemen te versterken of aan een zodanig persoon of lichaam daarbij hulp toe te zeggen of te verlenen, of om omwenteling voor te bereiden, te bevorderen of teweeg te brengen, wordt gestraft met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren.		
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-02-2006	Stb. 2006, 11	28 484	Vervangen van «twintig» door: dertig. ⁷⁷

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van het met een buitenlandse mogelijkheid in verbinding treden in geval van een omwenteling.

In 1920 treedt dit artikel in werking. Tot 1952 is uitgebreid beschreven in drie strafbare feiten wat onder dit artikel valt. Het gaat hier echter om drie strafbare feiten van ongelijke waarde. De wetgever onderkent, op basis van ervaringen van de laatste decennia, dat “het in

⁷⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1919-1920, 428, nr. 6 (GOvW), pag. 16.

⁷⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258 nr 123 (GOvW), pag. 4.

⁷⁷ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 28 484, A (GOvW), pag. 4.

verstandhouding treden met in het buitenland gevestigde personen met het oogmerk om van die personen in enigerlei vorm steun voor een omwenteling te verkrijgen” ernstiger is dan de strafbare feiten “die slechts betrekking hebben op voorwerpen, die geschikt zijn om omwentelingen te bevorderen. Voorgesteld wordt daarom het eerste lid in een afzonderlijk artikel onder te brengen, waarbij de strafpositie verhoogd wordt tot levenslange gevangenisstraf.”⁷⁸

Het eerste onderdeel is hiermee vastgelegd in artikel 97a; het tweede en derde onderdeel zijn opgenomen in artikel 97b Sr.

In 2006 vindt een nieuwe strafverzwaring plaats, paradoxaal genoeg om een nog zwaardere straf (levenslang) in bepaalde gevallen te voorkomen. Zie hetgeen hierover is opgemerkt in artikel 92 Sr.

Bestanddelen⁷⁹

«buitenland»

Het feit dat iemand in Nederland tijdelijk verblijft betekent nog niet dat hij niet in het buitenland gevestigd kan zijn.

Onder «buitenland» zijn de koloniën of bezittingen van het Rijk in andere werelddelen niet begrepen.

«in verbinding treedt»

Dit bestanddeel vervangt het oude bestanddeel «in verstandhouding treedt», waarbij verwezen wordt naar de toelichting bij artikel 97 Sr.

De wetgever merkt in de memorie van toelichting op dat het in verstandhouding treden zowel rechtstreeks als middellijk, door tussenpersonen kan geschieden, al dan niet in de pogingsvariant.

«oogmerk»

Het gevorderde oogmerk is “een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam - c.q. een ander dan de persoon of het lichaam, waarmede in verstandhouding getreden is - tot het verschaffen van steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van omwenteling binnen het Rijk in Europa te bewegen of om een zoodanig persoon of lichaam in het daartoe opgevatte voornemen te versterken of daarbij hulp toe te zeggen of te verleenen. (...) Het vereischte oogmerk kan verder ook zijn dit, om omwenteling binnen het rijk in Europa voor te bereiden, te bevorderen of teweeg te brengen.”

«persoon of lichaam»

Artikel 97 Sr richt zich op de buitenlandse mogendheid. Echter een verstandhouding met bijvoorbeeld revolutionaire comités of met leiders van revolutionaire partijen in het buitenland kan even gevaarlijk zijn. Daarom is in artikel 97a Sr de term «persoon of lichaam» als verzamelwoord voor verenigingen, comités, regeringen en andere instellingen gebruikt.

«omwenteling»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 80bis Sr.

⁷⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

⁷⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1919-1920, 428, nr. 3 (MvT), pag. 2-3.

Hierbij moet opgemerkt worden dat de term zo is “gekozen om te doen uitkomen, dat hier niet, althans niet uitsluitend, aan het voorbereiden, enz. van eene concrete voorgenomen omwenteling moet worden gedacht. Onder omwenteling is te verstaan het op onwettige wijze vernietigen of veranderen van de grondwettelijke organisatie van Staat of maatschappij.”

Artikel 97b Sr	
1952	2017
<p>Met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren wordt gestraft:</p> <p>1°. hij die enig voorwerp invoert, dat geschikt is tot het verschaffen van stoffelijke steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van omwenteling, indien hij weet of ernstige reden heeft om te vermoeden, dat het daartoe bestemd is;</p> <p>2°. hij die enig voorwerp onder zich heeft of tot onderwerp ener overeenkomst maakt, dat geschikt is tot het verschaffen van stoffelijke steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van omwenteling, indien hij weet of ernstige reden heeft om te vermoeden, dat het daartoe bestemd is en dat het voorwerp of enig ander voorwerp, waarvoor het in de plaats is getreden, hetzij met die bestemming is ingevoerd, hetzij door of vanwege een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam daartoe is bestemd.</p> <p>De voorwerpen waarmede of met betrekking tot welke de in het voorgaande lid omschreven misdrijven zijn begaan, kunnen worden verbeurdverklaard.</p>	<p>Met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren of geldboete van de vijfde categorie wordt gestraft:</p> <p>1°. hij die enig voorwerp invoert dat geschikt is tot het verschaffen van stoffelijke steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van omwenteling, indien hij weet of ernstige reden heeft om te vermoeden dat het daartoe bestemd is;</p> <p>2°. hij die enig voorwerp onder zich heeft of tot onderwerp van een overeenkomst maakt dat geschikt is tot het verschaffen van stoffelijke steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van omwenteling, indien hij weet of ernstige reden heeft om te vermoeden, dat het daartoe bestemd is en dat het voorwerp of enig ander voorwerp waarvoor het in de plaats is getreden, hetzij met die bestemming is ingevoerd, hetzij door of vanwege een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam daartoe is bestemd.</p>

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Invoering artikel. ⁸⁰
28-07-1975	Stb. 1975, 340	13 235	Het tweede lid vervalt. ⁸¹
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling met betrekking tot het verschaffen van stoffelijke steun aan het voorbereiden, bevorderen of teweegbrengen van een omwenteling.

Uit de memorie van toelichting bij invoering van dit artikel blijkt dat de onderdelen 2 en 3 integraal, dus zonder aanpassing, zijn overgenomen uit artikel 97a Sr.⁸² Dit betekent dat de toelichting van artikel 97a met betrekking tot de onderdelen 2 en 3 nog steeds relevant is voor artikel 97b Sr.

Blijkens de memorie van toelichting kan bij artikel 97a Sr gedacht worden aan de invoer van omvangrijke geldbedragen of diamanten door propagandisten van revolutie waarvan de importeur ernstige reden te vermoeden heeft, dat zij bestemd kunnen zijn tot het verschaffen van stoffelijke steun aan revolutionaire propaganda. Of dit in werkelijkheid ook zo is,

⁸⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258 nr. 123 (GOvW), pag. 4.

⁸¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1974-1975, 13 235, nr. 2 (OvW), pag. 2.

⁸² Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 5 (MvA), pag. 33.

maakt niet uit. “Men kan ernstige reden hebben om iets te vermoeden, ook al mocht dat vermoeden achteraf niet worden bevestigd of zelfs onjuist blijken.”⁸³

Voor het tweede lid, de verbeurdverklaring, geldt dat in 1958 een opschoonronde is geweest met betrekking tot de bijzondere regelingen voor verbeurdverklaringen buiten de algemene regeling neergelegd in artikel 33a Sr. De bijzondere regelingen zijn door artikel 33a Sr overbodig geworden. De wetgever heeft hierbij artikel 97b Sr per ongeluk overgeslagen. Een omissie die in 1975 hersteld is.⁸⁴

Bestanddelen

«voorwerp»

Voor de strafbaarheid geldt dat het voorwerp bestemd moet zijn voor een omwenteling. Als het voorwerpen onttrokken is aan het revolutionaire verkeer, bijvoorbeeld door verkoop of inbeslagneming, dan is het niet langer bestemd voor het verschaffen van stoffelijke steun aan de revolutionaire propaganda. De wetgever heeft dus niet gewild dat het voorwerp en de bestemming ervan aan elkaar blijven kleven: “De juwelier b.v., die te goeder trouw een diamant gekocht heeft en eerst daarna verneemt, dat die is ingevoerd met de bestemming tot het verschaffen van stoffelijken steun aan revolutionaire propaganda, kan niet vallen in de termen van n°. 3. Immers de diamant heeft in handen van den juwelier zijne bestemming verloren.”⁸⁵

«stoffelijke steun»

Dit bestanddeel komt ook voor in de discriminatiebepaling van artikel 137f Sr. In dat artikel is dit bestanddeel toegelicht als het ter beschikking stellen van materiële middelen die voor de activiteiten nodig zijn.⁸⁶

«omwenteling»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 80bis Sr.

«ernstige reden te vermoeden»

Blijkens de memorie van toelichting kan gedacht worden aan de invoer van omvangrijke geldbedragen of diamanten door propagandisten van revolutie waarvan de importeur ernstige reden te vermoeden heeft, dat zij bestemd kunnen zijn tot het verschaffen van stoffelijke steun aan revolutionaire propaganda. Of dit in werkelijkheid ook zo is, maakt niet uit. “Men kan ernstige reden hebben om iets te vermoeden, ook al mocht dat vermoeden achteraf niet worden bevestigd of zelfs onjuist blijken.”

Het bewijs van het “ernstige reden heeft om te vermoeden” kan bijv. door aanwijzingen, als herkomst, waarde en adres der gelden of geldswaardige voorwerpen, worden bewezen. Uiteraard is het voorwerp “bestemd tot het verschaffen van stoffelijken steun” aan revolutionaire propaganda, niet alleen wanneer het aanstonds, doch mede wanneer het eerst na verzilvering bestemd is om aan die propaganda ten goede te komen.⁸⁷

⁸³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1919-1920, 428, nr. 3 (MvT), pag. 3.

⁸⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1974-1975, 13 235, nr. 3 (MvT), pag. 5

⁸⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1919-1920, 428, nr. 3 (MvT), pag. 2-3.

⁸⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1988-1989, 20 239, nr. 6 (Nota van Wijziging), pag. 5.

⁸⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1919-1920, 428, nr. 3 (MvT), pag. 2-3.

Artikel 98 Sr

1886	2017
Hij die opzettelijk bescheiden, berichten of inlichtingen omtrent eenige zaak waarvan hij weet dat de geheimhouding door het belang van den staat wordt geboden, hetzij openbaar maakt, hetzij aan eene buitenlandsche mogendheid mededeelt of in banden speelt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.	<p>1. Hij die een inlichting waarvan de geheimhouding door het belang van de staat of van zijn bondgenoten wordt geboden, een voorwerp waaraan een zodanige inlichting kan worden ontleend, of zodanige gegevens opzettelijk verstrekt aan of ter beschikking stelt van een tot kennisneming daarvan niet gerechtigd persoon of lichaam, wordt, indien hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het een zodanige inlichting, een zodanig voorwerp of zodanige gegevens betreft, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vijfde categorie.</p> <p>2. Met dezelfde straf wordt gestraft hij die een inlichting die van een verboden plaats afkomstig is en tot de veiligheid van de staat of van zijn bondgenoten in betrekking staat, een voorwerp waaraan een zodanige inlichting kan worden ontleend, of zodanige gegevens opzettelijk verstrekt aan of ter beschikking stelt van een tot kennisneming daarvan niet gerechtigd persoon of lichaam, indien hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het een zodanige inlichting, een zodanig voorwerp of zodanige gegevens betreft.</p>

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
30-04-1951	Stb. 1951, 92	1 554	Wijziging artikel. ⁸⁸
	<p>Hij die enig gegeven, waarvan de geheimhouding door het belang van de staat wordt geboden, daaronder begrepen enig voorwerp, waaraan een zodanig gegeven kan worden ontleend, opzettelijk ter beschikking stelt van een tot kennisneming daarvan niet gerechtigd persoon of lichaam, wordt, indien hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden, dat het een zodanig gegeven betreft, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.</p> <p>Met dezelfde straf wordt gestraft hij die enig gegeven, dat van een verboden plaats afkomstig is en tot de veiligheid van de staat in betrekking staat, daaronder begrepen enig voorwerp, waaraan een zodanig gegeven kan worden ontleend, opzettelijk ter beschikking stelt van een tot kennisneming daarvan niet gerechtigd persoon of lichaam, indien hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het een zodanig gegeven betreft.</p>		
09-08-1967	Stb. 1967, 377	8 538	Achter «het belang van de Staat» alsmede achter «de veiligheid van de Staat» wordt ingevoegd: of van zijn bondgenoten. ⁸⁹
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-03-1993	Stb. 1993, 33	21 551	Wijziging artikel (zie tekst 2017 in het wettenoverzicht). ⁹⁰

Zie ook de artikelen 98a, 98b en 98c Sr.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van het openbaren van geheimen. In het wetsontwerp van 1881 betrof het in eerste instantie twee artikelen: een die zich richtte mededelen of het in de handen spelen van geheimen, terwijl het andere zich richtte op het openbaren van geheimen. Het openbaren werd gezien als verwijtbaar, maar het mededelen werd aangemerkt als verraad. Het ene werd dan ook afgestraft met een maximum van vier jaren gevangenisstraf, de ander met zes jaren, aldus de memorie van toelichting.

Met dit argument maakt de regering in het Verslag aan de Tweede Kamer korte metten: “het opzettelijk openbaar maken kan soms nog schadelijker zijn dan verraad aan één enkele

⁸⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 2 (OvW), pag. 1.

⁸⁹ Eerste Kamer vergaderjaar 1966-1967, 8 538, nr. 59 (GOvW), pag. 1.

⁹⁰ Eerste Kamer, vergaderjaar 1991-1992, 21 551, 341 (2e NGOVW), pag. 2.

mogendheid en tevens, subjectief, daarmee soms gelijk staan. Beide artikelen zijn dus vereenigd.”⁹¹

In 1951 is de Wet bescherming staatsgeheimen (Stbl. 92) ingevoerd. Onderdeel van deze invoering was een herziening van artikel 98 en de invoering van de artikelen 98a tot en met 98c Sr. Noodzaak voor de wijziging was niet zozeer de Tweede Wereldoorlog, reeds ervoor was door enige gevallen van spionage de noodzaak tot wijziging gebleken. Dit laat onverlet dat de ervaringen opgedaan in de oorlog wel van invloed zijn geweest op de wetswijziging. “Zo is de figuur van de ‘verboden plaats’, die in het onderhavige ontwerp wordt ingevoerd, ontleend aan de Engelse ‘*Official Secrets Act*’. Het ‘totale’ karakter van de moderne oorlog moet noodzakelijkerwijs gepaard gaan met een uitgebreider bescherming van gegevens, objecten en plaatsen dan waarvoor eertijds aanleiding bestond.

De wijziging van «bescheiden, berichten of inlichtingen» naar «enig gegeven, waarvan de geheimhouding door het belang van de staat wordt geboden, daaronder begrepen enig voorwerp, waaraan een zodanig gegeven kan worden ontleend» was ingegeven “om buiten iedere twijfel te stellen, dat elk soort van gegevens en voorwerpen, derhalve ook grammofoonplaten, niet-ontwikkelde photo's en films e.d. onder de strafbepaling vallen.”

Later wordt dit gewijzigd naar «zodanige inlichting, een zodanig voorwerp of zodanige gegevens». Dit wordt nader toegelicht onder het kopje bestanddelen, daar dit geldend recht betreft en voorgaande geschiedenis is.

De wetgever onderkent dat het gewijzigde artikel een vérgaande strafbaarstelling bevat. “Het feit behoeft als zodanig nog geen voor de staat nadelige gevolgen te hebben gehad. Ook is denkbaar, dat onder omstandigheden bij de dader geen boos opzet heeft voorgezeten. Daartegenover staat, dat de bepaling voor een doeltreffende bestrijding van spionage moeilijk kan worden gemist, omdat in vele gevallen een relatie met het buitenland niet zal kunnen worden aangetoond. Bovendien brengt, afgezien van de bedoeling van de betrokkene het kennis krijgen door onbevoegden van gegevens, waarvan de geheimhouding door het belang van de staat wordt geboden, als zodanig zo grote gevaren en risico's met zich, dat de overheid dit niet kan dulden.”⁹²

De vraag is gesteld of het opzettelijk ter beschikking stellen van enig gegeven ook omvat het mondeling mededelen van zo een gegeven. Het antwoord daarop is ja. In artikel 98c, onder 1 zijn opzettelijk de woorden ‘onder zich neemt of houdt’ gekozen, daarmee doelend dat het alleen kan gaan om gegevens van materiële aard. In de artikelen 98, 98a, 98b en 98c onder 2 Sr is gekozen voor “opzettelijk mededeelt of ter beschikking stelt”. Daaronder vallen ook mondelinge gegevens (of inlichtingen).⁹³

De wet in in 1967 uitgebreid: het gaat niet langer alleen om «de staat» maar om «de staat of van zijn bondgenoten». Sommige kamerleden zagen hierin een belangrijke wijziging, maar de minister benadrukt dat het geen principiële verandering betreft. Dit omdat “door het uitlekken van geheime gegevens van bondgenoten ook het belang en de veiligheid van ons land worden geraakt.” Daarmee wordt duidelijk dat de toevoeging «of van zijn bondgenoten» slechts expliciteert wat reeds in het begrip «het belang (of de veiligheid) van de slaat» besloten ligt.

⁹¹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 19-21.

⁹² Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 3 (MvT), pag. 1.

⁹³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554, nr. 5 (MvA), pag. 12.

Vervolgens is gevraagd in de kamer of onderscheid “moet worden gemaakt tussen de externe en de interne veiligheid van de bondgenoten en dat het belang en de veiligheid van een bondgenoot slechts in onze strafwet bescherming behoren te vinden, voor zover deze diens externe verhouding tot andere staten betreffen. De ondergetekende acht het evident, dat deze vraag bevestigend moet worden beantwoord. (...) Het gaat om het beschermen van gegevens, waarbij de veiligheid van Nederland betrokken is. De bescherming, die artikel 98 Sr., straks expliciet, aan geheimen van vreemde staten verleent, strekt zich slechts uit tot gegevens van ‘bondgenoten’, hetgeen betekent, dat een vreemde staat slechts als bondgenoot, d.w.z. in zijn relatie tot Nederland, door onze strafwet in het vizier wordt genomen.” Dit betekent dat een zuiver intern belang van een vreemde staat, die een bondgenootschap met Nederland heeft, niet middels artikel 98 e.v. Sr beschermd wordt. Deze artikelen slaan immers op de veiligheid van de staat en niet op het behoud van een bestaand regime binnen de staat. Daar staat wel tegenover dat zich “omstandigheden kunnen voordoen, waarin het ondermijnen van de positie van een zittend bewind in een staat, die een bondgenootschap schraagt, een dadelijk gevaar oplevert voor de veiligheid van de partners.”⁹⁴

In 1993 volgt een herziening van het artikel. De noodzaak hiertoe is gelegen door het begrip «gegevens» als afzonderlijke begripsmatige eenheid in het Wetboek van Strafrecht in te voeren. Hiermee wordt duidelijk gemaakt dat «gegevens» en «goed» niet hetzelfde zijn, ondanks het feit dat gegevens zonder gegevensdrager (zijnde een goed) niet kunnen bestaan. De bescherming dient dus niet meer beperkt te zijn tot een opslagmedium, maar ook de overdracht van data (al dan niet via telecommunicatie) moet beschermd worden.⁹⁵

Bestanddelen

«inlichting»

Met «gegevens» wordt bedoeld in een strikte zin, dus als een weergave van feiten, instructies en dergelijke. Om geen afbreuk aan dit begrip te doen is de term «inlichting» opgenomen in dit artikel.⁹⁶

Hiermee wordt ieder misverstand uitgesloten “dat elke overdracht van informatie, ook wanneer niet een weergave daarvan is aan te wijzen, onder de strafbepaling valt. Het heeft de betekenis die tot dusver het woord «gegeven» in deze bepaling heeft. Door de toevoeging van het woord «gegevens» in de zin van dit wetsvoorstel, wordt tevens strafbaar het ter beschikking stellen van computerprogrammatuur aan onbevoegden waarvan de geheimhouding door het belang van de staat of van zijn bondgenoten wordt geboden. Deze inhoudelijke uitbreiding lijkt mij in de geest van de oorspronkelijke ontwerpers van deze bepaling.”⁹⁷

Zo gaf de minister als voorbeeld dat de toezending van niet-ontwikkelde foto's en films «bescheiden» zijn, maar tevens worden door hun toezending «inlichtingen» verstrekt.⁹⁸

«geheimhouding»

Artikel 80quater Sr bevat een nadere omschrijving van wat in ieder geval onder de geheimhouding valt.

⁹⁴ Eerste Kamer, vergaderjaar 1967, 8 538, nr. 21 (MvA), pag. 4.

⁹⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1991-1992, 21 551, nr. 11 (nota n.a.v. eindverslag), pag. 17.

⁹⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1991-1992, 21 551, nr. 11 (nota n.a.v. eindverslag), pag. 17.

⁹⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1989-1990, 21 551, nr. 3 (MvT), pag. 15.

⁹⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1939-1943, nr. 5 (MvA), pag. 10.

Wat is een geheim? "Een geheim is een gegeven (materieel of immaterieel), waarvan de geheimhouding door het belang van de staat of diens bondgenoten wordt geboden. In concreto zal het meestal duidelijk zijn, of een gegeven al dan niet aan deze kwalificatie beantwoordt, aangezien geheime gegevens gerubriceerd plegen te zijn. Al kunnen de artikelen 98 e.v. Sr. ook ten aanzien van een niet gerubriceerd gegeven worden overtreden, voor een veroordeling zal toch altijd nodig zijn, dat de dader het geheime karakter van het gegeven heeft gekend of rederlijkerwijs heeft moeten vermoeden."⁹⁹

In de Vaststelling aanwijzingen voor beveiliging staatsgeheimen en vitale onderdelen van de rijksdienst (Stcrt. 2004, 47) werd nader geduid wat staatsgeheimen omvatten. Deze regeling is vervallen per 1 maart 2004 en vervangen door het Besluit voorschrift informatiebeveiliging rijksdienst – bijzondere informatie (Stcrt. 2004, 47), welke sinds 1 juni 2013 is opgevolgd door het Besluit Voorschrift Informatiebeveiliging Rijksdienst Bijzondere Informatie 2013 (Stcrt. 2013, 15497).

Werd in de regeling van Vir2004 nog onderscheid gemaakt tussen 'bijzondere informatie'¹⁰⁰ en 'staatsgeheim'¹⁰¹, in de Vir2013 wordt alleen het begrip 'bijzondere informatie' gebruikt als sleutelbegrip. Als definitie is gegeven: "informatie waar kennisname door niet geautoriseerden nadelige gevolgen kan hebben voor de belangen van de Staat, van zijn bondgenoten of van één of meer ministeries."

In artikel 4 Vir2013 wordt de 'bijzondere informatie' nader onderverdeeld in vier soorten:

- Staatsgeheim ZEER GEHEIM (afgekort Stg. ZG): Indien kennisname door niet geautoriseerden zeer ernstige schade kan toebrengen aan een van de vitale belangen van de Staat of zijn bondgenoten.
- Staatsgeheim GEHEIM (afgekort Stg. G): Indien kennisname door niet geautoriseerden ernstige schade kan toebrengen aan een van de vitale belangen van de Staat of zijn bondgenoten.
- Staatsgeheim CONFIDENTIEEL (afgekort Stg. C): Indien kennisname door niet geautoriseerden schade kan toebrengen aan een van de vitale belangen van de Staat of zijn bondgenoten.
- Departementaal VERTROUWELIJK (afgekort Dep. V.): Indien kennisname door niet geautoriseerden schade kan toebrengen aan de belangen van één of meerdere ministeries.

Het is een misvatting aan te nemen dat alleen «inlichtingen» die betrekking hebben op staatsgeheimen vallen onder dit artikel. Het is een minimumpositie: het schenden van staatsgeheimen valt er in ieder geval onder. Invulling van de reikwijdte van dit artikel is aan de rechter.

«voorwerp»

In 1951 is het artikel herzien. "De nieuwe redactie is gekozen om buiten iedere twijfel te stellen, dat elk soort van gegevens en voorwerpen, derhalve ook gramfoonplaten, niet-ontwikkelde photo's en films e.d. onder de strafbepaling vallen."¹⁰²

«gegevens»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 80quinquies Sr.

⁹⁹ Eerste Kamer, vergaderjaar 1967, 8 538 nr. 21 (MvA), pag. 4.

¹⁰⁰ Dit bevat staatsgeheimen en overige bijzondere informatie waarvan kennisname door niet gerechtigden nadelige gevolgen kan hebben voor de belangen van de Staat, van zijn bondgenoten of van één of meer ministeries.

¹⁰¹ Dit is bijzondere informatie waarvan de geheimhouding door het belang van de Staat of zijn bondgenoten wordt geboden.

¹⁰² Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 3 (MvT), pag. 4.

«opzettelijk»

Het handelen in het tweede lid moet «opzettelijk» zijn. Blijkens de wetgever uit 1886 moet hieronder worden verstaan 'willens en wetens': "Hij die willens en weten, zulk een geheim openbaart, valt in de termen dezer strafbepaling. Welk ook zijn motief zij geweest, doet hier niets ter zake; het kan alleen van invloed zijn op de straf die opgelegd wordt."¹⁰³

"Van een oogmerk om het gegeven in buitenlandse handen te brengen of van gevaar voor bekend worden van het gegeven in het buitenland behoeft niet te blijken. Wel is noodzakelijk, zoals blijkt uit de plaatsing van het woord «opzettelijk», dat de dader wist, dat de betreffende persoon of het betreffende lichaam niet tot kennisneming bevoegd was."¹⁰⁴

«niet gerechtigd»

Artikel 3 Vir2013 bepaalt dat het beveiligingsbeleid door de secretaris-generaal wordt vastgesteld en onder andere omvat de ministeriële uitgangspunten voor de beveiliging van, de toegang tot, het omgaan met en het verwerken van bijzondere informatie zoals bedoeld in Vir2013. Vanuit de vastleggingen van dat beleid kan in ieder geval vastgesteld worden wie toegang hebben tot de vier niveaus van 'vertrouwelijke' tot 'zeer geheime stukken'.

Maar hiermee is nog niet geduid wie gerechtigd is tot de «inlichtingen» die niet vallen onder de Vir2013, maar wel onder artikel 98 Sr.

«persoon of lichaam»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 97a Sr.

«verboden plaats»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 80ter Sr.

«veiligheid van de staat»

Het tweede lid stelt inlichtingen (gegevens) ontleend aan een verboden plaats strafbaar als deze gedeeld worden. Maar zoals wordt opgemerkt in de memorie van toelichting, ook een melding over een bloemenperk op het terrein van de verboden plaats zou hieronder vallen. Daarom heeft de wetgever de toevoeging opgenomen dat het gegeven tevens in betrekking moet staan tot de veiligheid van de staat. "Noodzakelijk en voldoende is derhalve dat, op welke wijze dan ook, blijkt van enige relatie van het gegeven tot de veiligheid van de staat, b.v. doordat het op de landsverdediging betrekking heeft. De gebodenheid van de geheimhouding van het gegeven door het belang van de staat behoeft in dit geval niet afzonderlijk te worden bewezen. Het materiële feit, in dit artikel strafbaar gesteld, is: een gegeven, is boven aangegeven, ter beschikking stellen van een tot kennisneming daarvan niet-gerechtigd persoon of lichaam. Met deze terbeschikkingstelling is het delict voltooid."¹⁰⁵

Artikel 98a Sr

1951	2017
Hij die enig gegeven als bedoeld in artikel 98 hetzij opzettelijk openbaar maakt, hetzij zonder daartoe gerechtigd te zijn opzettelijk (er beschikking stelt van een buitenlandse mogendheid, van een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam, dan wel van een zodanig persoon of lichaam, dat gevaar ontstaat dat	1. Hij die een inlichting, een voorwerp of gegevens als bedoeld in artikel 98, hetzij opzettelijk openbaar maakt, hetzij zonder daartoe gerechtigd te zijn opzettelijk verstrekt aan of ter beschikking stelt van een buitenlandse mogendheid, een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam, dan wel een zodanig persoon of

¹⁰³ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 19-21.

¹⁰⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 3 (MvT), pag. 1.

¹⁰⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 3 (MvT), pag. 1.

het gegeven aan een buitenlandse mogendheid of aan een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam bekend wordt, wordt, indien hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden, dat het een zodanig gegeven betreft, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

Indien de schuldige heeft gehandeld in tijd van oorlog dan wel in dienst of in opdracht van een buitenlandse mogendheid of van een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam, kan levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren worden opgelegd.

Handelingen gepleegd ter voorbereiding van een misdrijf als omschreven in de voorgaande leden worden gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

lichaam dat gevaar ontstaat dat de inlichting of de gegevens aan een buitenlandse mogendheid of aan een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam bekend wordt, wordt, indien hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het een zodanige inlichting of zodanige gegevens betreft, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of geldboete van de vijfde categorie.

2. Indien de schuldige heeft gehandeld in tijd van oorlog dan wel in dienst of in opdracht van een buitenlandse mogendheid of van een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam, kan levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren of geldboete van de vijfde categorie worden opgelegd.

3. Handelingen gepleegd ter voorbereiding van een misdrijf als omschreven in de voorgaande leden worden gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vijfde categorie.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
30-04-1951	Stb. 1951, 92	1 554	Invoering artikel. ¹⁰⁶
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-03-1993	Stb. 1993, 33	21 551	Eerste lid komt te luiden: ¹⁰⁷
	1. Hij die een inlichting, een voorwerp of gegevens als bedoeld in artikel 98, hetzij opzettelijk openbaar maakt, hetzij zonder daartoe gerechtigd te zijn opzettelijk verstrekt aan of ter beschikking stelt van een buitenlandse mogendheid, een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam, dan wel een zodanig persoon of lichaam dat gevaar ontstaat dat de inlichting of de gegevens aan een buitenlandse mogendheid of aan een in het buitenland gevestigd persoon of lichaam bekend wordt, wordt, indien hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat het een zodanige inlichting of zodanige gegevens betreft, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of geldboete van de vijfde categorie.		
01-02-2006	Stb. 2006,11	28 484	In het tweede lid wordt «twintig» vervangen door: dertig. ¹⁰⁸

Zie ook de artikelen 98, 98b en 98c Sr.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van het openbaren van geheimen aan het buitenland. Onderdeel van de invoering van de Wet bescherming staatsgeheimen (Stbl. 92) in 1951 was een herziening van artikel 98 en de invoering van de artikelen 98a tot en met 98c Sr.

Artikel 98a Sr bevat in het eerste lid, zij het met enige noodzakelijk gebleken uitbreidingen, in strekking het oude artikel 98 Sr.

Wordt het feit begaan «in tijd van oorlog», dan is dat strafverzwarend blijkens het tweede lid. Hierbij merkte de wetgever op dat "voorzover het feit in geval van oorlog is begaan (...) de voorgestelde strafverhoging ingevolge het geldende recht met zich medebrenghet, dat in dat geval, voorzover het feit is begaan in een in staat van beleg verklaard gedeelte van het grondgebied der Rijks, door de militaire rechter de doodstraf zal kunnen worden opgelegd, ook indien de schuldige niet tot de krijgsmacht behoort." Dit is heden ten dage niet meer

¹⁰⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 2 (OvW), pag. 1.

¹⁰⁷ Eerste Kamer, vergaderjaar 1991-1992, 21 551, 341 (2e NGOVW), pag. 2.

¹⁰⁸ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 28 484, A (GVvW), pag. 4.

mogelijk.¹⁰⁹ Artikel 114 Grondwet bepaalt dat de doodstraf niet kan worden opgelegd, ook niet (meer) op grond van het militair strafrecht.

In het derde lid zijn de voorbereidingshandelingen strafbaar gesteld. Het strafbaar stellen van voorbereidingshandelingen was uitzonderlijk in het wetboek van strafrecht, maar de ernst van dit delict rechtvaardigde het nieuwe derde lid.¹¹⁰

Artikel 98a Sr wordt beschouwd als de 'grondvorm' voor dit type delict.¹¹¹

In 1991 volgt een aanpassing van het eerste lid in verband met de uitleg van het begrip «gegevens». "Uitgaande van het immateriële karakter van dit begrip, lijkt het onjuist in deze artikelen daaronder mede een materieel voorwerp te begrijpen. Het begrip «inlichting» is toegevoegd, om ieder misverstand uit te sluiten dat elke overdracht van informatie, ook wanneer niet een weergave daarvan is aan te wijzen, onder de strafbepaling valt. Het heeft de betekenis die tot dusver het woord «gegeven» in deze bepaling heeft. Door de toevoeging van het woord «gegevens» in de zin van dit wetsvoorstel, wordt tevens strafbaar het ter beschikking stellen van computerprogrammatuur aan onbevoegden waarvan de geheimhouding door het belang van de staat of van zijn bondgenoten wordt geboden. Deze inhoudelijke uitbreiding lijkt mij in de geest van de oorspronkelijke ontwerpers van deze bepaling."¹¹²

Bestanddelen

«inlichting, voorwerp of gegevens»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 98 Sr.

«openbaar maken»

Deze term komt voor in de artikelen 98a, 430 en 463 Sr (in relatie tot geheimhouding van stukken), alsook in de artikelen 137e Sr (discriminatie), 139g Sr (heimelijk fotograferen), 151b Sr (openbaren wens draagmoederschap) en 336 Sr (valse jaarrekening).

Nu zou verwacht worden dat een dergelijk belangrijk bestanddeel wel gedefinieerd zou zijn in de parlementaire geschiedenis, zeker gelet op het belang ervan: "het opzettelijk openbaar maken kan soms nog schadelijker zijn dan verraad aan één enkele mogendheid."¹¹³

Bovendien heeft de wetgever specifiek voor dit begrip in voormelde artikelen gekozen, daar in het wetboek veel vaker is gekozen voor het beperktere «bekend maken». Immers door iets bekend te maken is het nog niet openbaar gemaakt.

Is het begrip «openbaar maken» dan nergens toegelicht? Jawel, de wetgever lichtte de term toe voor artikel 151b Sr, maar greep daarvoor zelf terug naar de uitleg die de wetgever gegeven heeft bij artikel 3b, eerste lid, Ow (Stb. 1928, 167): "het openbaar bekend maken opdat een publiek van geïnteresseerden wordt bereikt". Deze uitleg riep vragen op bij de PvdA-fractie: Levert dit begrip geen strijd met de vrijheid van meningsuiting op? De minister: "De vrees van de hier aan het woord zijnde leden dat het verbod van openbaarmaking strijd kan opleveren met artikel 10 van het Europees Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden deel ik niet. De vrijheid van meningsuiting kan ingevolge het tweede lid van dit artikel 10 worden beperkt onder meer ter

¹⁰⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 3 (MvT), pag. 1.

¹¹⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554, nr. 5 (MvA), pag. 12.

¹¹¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554, nr. 3 (MvT), pag. 3.

¹¹² Tweede Kamer, vergaderjaar 1989-1990, 21 551, nr. 3 (MvT), 15

¹¹³ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 19-21.

bescherming van de openbare orde, de gezondheid of de goede zeden. Deze beperkingsgronden zijn hier alle drie aanwezig. Artikel 7 van de Grondwet, eveneens door deze leden in dit verband genoemd, staat aan een verbod van de formele wetgever tot het doen van bepaalde mededelingen niet in de weg."¹¹⁴

«zonder daartoe gerechtigd te zijn»

Deze restrictie voorkomt dat mogelijke uitwisseling van gegevens met bevriende buitenlandse mogendheden onder de reikwijdte van dit artikel komt te vallen.¹¹⁵

«buitenlandse mogendheid»

Dit begrip komt voor in de artikelen 87a, 97, 98a, 99, 101, 222bis en 435b Sr. Het begrip is nader toegelicht in artikel 87a Sr.

«buitenland»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 97a Sr.

«persoon of lichaam»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 97a Sr.

«in tijd van oorlog»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 87, derde lid, Sr.

Toegelicht wordt dat indien het feit in geval van oorlog is begaan, daarmee wordt bedoeld dat het is begaan indien oorlog werkelijk is uitgebroken.¹¹⁶

Artikel 98b Sr	
1951	2017
Hij aan wiens schuld te wijten is, dat enig gegeven als bedoeld in artikel 98 openbaar wordt gemaakt dan wel ter beschikking komt van een tot kennisneming daarvan niet gerechtigd persoon of lichaam, wordt gestraft met gevangenisstraf of hechtenis van ten hoogste één jaar.	Hij aan wiens schuld te wijten is dat een inlichting, een voorwerp of gegevens als bedoeld in artikel 98, openbaar worden gemaakt of ter beschikking komt van een tot kennisneming daarvan niet gerechtigd persoon of lichaam, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de derde categorie.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
30-04-1951	Stb. 1951, 92	1 554	Invoering artikel. ¹¹⁷
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-03-1993	Stb. 1993, 33	21 551	Wijziging artikel (zie tekst 2017 in het wettenoverzicht). ¹¹⁸

Zie ook de artikelen 98, 98a en 98c Sr.

¹¹⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1991-1992, 21 968, nr. 5 (MvA), pag. 5.

¹¹⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 3 (MvT), pag. 1.

¹¹⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 3 (MvT), pag. 1.

¹¹⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 2 (OvW), pag. 1.

¹¹⁸ Eerste Kamer, vergaderjaar 1991-1992, 21 551, 341 (2e NGOvW), pag. 2.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van het door nalatigheid schenden van geheimen. Dit artikel vloeit voort uit de in 1951 ingevoerde Wet bescherming staatsgeheimen (Stbl. 92), tezamen met de artikelen 98a en 98 Sr.

Uit de memorie volgt dat de gevolgen van dit delict catastrofaal kunnen zijn. “De veiligheid van de Staat staat hier op het spel.” Toch is maar hoogstens één jaar gevangenisstraf of hechtenis mogelijk. Dit is het maximum voor een schuld delict.¹¹⁹

Er is overwogen om ook strafbaar te stellen degene aan wiens schuld te wijten is dat (ernstig) gevaar ontstaat dat enig gegeven ter beschikking komt van een onbevoegde. Dit vond de commissie te ver gaan. Het is de taak van de overheid om personeel middels voorlichting ‘*security-minded*’ te maken, personeel goed te screenen en eventueel te ontslaan. Ontslag is vooralsnog voldoende sanctie voor voormeld probleem, aldus de Commissie.¹²⁰

In 1993 volgt een herziening van het artikel. De noodzaak hiertoe is gelegen door het begrip «gegevens» als afzonderlijke begripsmatige eenheid in het Wetboek van Strafrecht in te voeren. Hiermee wordt duidelijk gemaakt dat «gegevens» en «goed» niet hetzelfde zijn, ondanks het feit dat gegevens zonder gegevensdrager (zijnde een goed) niet kunnen bestaan. De bescherming dient dus niet meer beperkt te zijn tot een opslagmedium, maar ook de overdracht van data (al dan niet via telecommunicatie) moet beschermd worden.¹²¹

Er is een tweede wijziging in 1993: de keuze tussen gevangenisstraf of hechtenis is komen te vervallen, thans moet een gevangenisstraf worden opgelegd. Dit is zonder discussie gegaan, hetgeen op zich wel opmerkelijk is omdat de hechtenis (ook wel *custodia honesta of custodia simplex* genoemd) gezien wordt als een substantieel lichtere vrijheidsbenaming dan de gevangenisstraf.

Bestanddelen

«wiens schuld»

Het is niet de bedoeling van de wetgever om elke vorm van schuld af te straffen: “De belangen, die de artikelen 98 en 98a beogen te beschermen, kunnen niet alleen opzettelijk, doch ook door grove nalatigheid of onachtzaamheid geschonden of in gevaar gebracht worden. Uiteraard kan het niet de bedoeling zijn voor elk verzuim, hoe gering ook, dat ten gevolge heeft gehad, dat een geheim stuk in verkeerde handen is geraakt, een strafvervolging in te stellen; bovendien staat, wanneer het feit in een ambtelijke hoedanigheid is begaan, steeds de mogelijkheid van een disciplinaire bestraffing open. Toch zijn gevallen denkbaar, waarin het plichtsverzuim zo laakbaar en de gevolgen daarvan zo ernstig zijn, dat naar het oordeel van de ondergetekenden strafrechtelijk ingrijpen mogelijk moet zijn.”¹²²

«inlichting, voorwerp of gegevens»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 98 Sr.

«openbaar wordt gemaakt»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 98a Sr.

¹¹⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554, nr. 5 (MvA), pag. 12.

¹²⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554, nr. 5 (MvA), pag. 12.

¹²¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1991-1992, 21 551, nr. 11 (nota nav eindverslag), pag. 17

¹²² Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554, nr. 3 (MvT), pag. 5.

«niet gerechtigd»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 98 Sr.

«persoon of lichaam»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 97a Sr.

Artikel 98c Sr	
1951	2017
Met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren wordt gestraft: 1 °. hij die opzettelijk enig gegeven als bedoeld in artikel 98, zonder daartoe gerechtigd te zijn, onder zich neemt of houdt; 2°. hij die enige handeling verricht, ondernomen met het oogmerk om, zonder daartoe gerechtigd te zijn, de beschikking te krijgen over enig gegeven als bedoeld in artikel 98; 3°. hij die tersluik, onder een vals voorgeven, door middel van een vermomming of langs een andere dan de gewone toegang op of in een verboden plaats komt of tracht te komen, aldaar in dier voege aanwezig is, of zich op een van die wijzen of door een van die middelen vandaar verwijderd of tracht te verwijderen. De bepaling onder 3°. is niet toepasselijk, indien de rechter blijkt, dat de dader niet heeft gehandeld met het oogmerk bedoeld onder 2°.	1 Met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vijfde categorie wordt gestraft: 1°. hij die opzettelijk een inlichting, een voorwerp of gegevens als bedoeld in artikel 98, zonder daartoe gerechtigd te zijn, onder zich neemt of houdt; 2°. hij die enige handeling verricht, ondernomen met het oogmerk om, zonder daartoe gerechtigd te zijn, de beschikking te krijgen over een inlichting, een voorwerp of gegevens als bedoeld in artikel 98; 3°. hij die tersluik, onder een vals voorgeven, door middel van een vermomming of langs een andere dan de gewone toegang op of in een verboden plaats komt of tracht te komen, aldaar in dier voege aanwezig is, of zich op een van die wijzen of door een van die middelen vandaar verwijderd of tracht te verwijderen. 2 De bepaling onder 3° is niet toepasselijk, indien de rechter blijkt dat de dader niet heeft gehandeld met het oogmerk bedoeld onder 2°.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
30-04-1951	Stb. 1951, 92	1 554	Invoering artikel. ¹²³
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-03-1993	Stb. 1993, 33	21 551	Vervangen wordt «enig gegeven als bedoeld in artikel 98» door: een inlichting, een voorwerp of gegevens als bedoeld in artikel 98. ¹²⁴

Zie ook de artikelen 98, 98a en 98b Sr.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van het verkrijgen van een staatsgeheim. Dit artikel vloeit voort uit de in 1951 ingevoerde Wet bescherming staatsgeheimen (Stbl. 92), tezamen met de artikelen 98a en 98b Sr.

Het eerste onderdeel betreft een *doleus delict*. Uitbreiding naar een *culpoos delict*, dus tot “strafbaarheid van het in ontvangst nemen van gegevens, waarvan men redelijkerwijs moest vermoeden, dat geheimhouding door het belang van de Staat wordt geboden, zou naar het oordeel van de ondergetekenden te ver gaan. Komt vast te staan, dat de betrokkene er op uit geweest is om op onrechtmatige wijze de beschikking over geheime gegevens te verkrijgen, dan zal een vervolging wegens overtreding van het bepaalde onder 2°. mogelijk zijn.” “Het onder zich nemen van dergelijke gegevens met de uitdrukkelijke bedoeling om ze door te geven aan de bevoegde Nederlandse autoriteiten en aldus verder onheil te voorkomen, in

¹²³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 2 (OvW), pag. 1.

¹²⁴ Eerste Kamer, vergaderjaar 1991-1992, 21 551, 341 (2e NGOvW), pag. 2.

het algemeen geen strafbaar feit oplevert in de zin van het in dit artikel, onder 1°, bepaalde, aangezien in de regel zal kunnen worden gesteld, zo nodig met beroep op artikel 40 van het Wetboek van Strafrecht, dat in dit geval de onrechtmatigheid der handeling ontbreekt.”

Het tweede onderdeel omvat de strafbaarheid van voorbereidingshandelingen, anders kan spionage niet doeltreffend worden bestreden. “Hoewel elke handeling, van welke aard ook, onder deze bepaling kan vallen, kan van strafbaarheid eerst sprake zijn, als de aanwezigheid van het nader omschreven oogmerk komt vast te staan.”¹²⁵

Voor wat betreft het derde onderdeel is de vraag gesteld of “ook het gebruik maken van valse sleutels en het gebruiken van een wachtwoord, zonder dat men daartoe gerechtigd is, onder het bepaalde onder 3° valt, menen de ondergetekenden met goed vertrouwen aan de rechter te mogen overlaten. Met valse sleutels pleegt men niet openlijk, doch tersluiks te opereren, terwijl naar het oordeel der ondergetekenden, die met onrechtmatig gebruik van een wachtwoord een verboden plaats tracht binnen te komen, daarmede valselyk voorgeeft, dat hij tot binnentreden bevoegd zou zijn.”¹²⁶

In dit artikel bevat alleen het derde onderdeel de strafbaarstelling met betrekking tot verboden plaatsen. Dit betekent nog niet dat de aanwijzing tot verboden plaats niet van invloed kan zijn op de onderdelen 1° en 2°: “de strafrechtelijke bescherming in de genoemde artikelen strekt zich algemeen uit tot alle gegevens, waarvan de dader wist of redelijkerwijs moest vermoeden, dat de geheimhouding door het belang van de staat werd geboden; is evenwel het gegeven aan een verboden plaats ontleend, zo is voor de strafbaarheid van de dader voldoende, dat hij wist of redelijkerwijs moest vermoeden, dat het gegeven aan een verboden plaats was ontleend en tot de veiligheid van de staat in betrekking stond.”

“Zij kan van belang zijn in gevallen, waarin het oogmerk, bedoeld onder 2°, niet rechtstreeks valt te bewijzen, doch waarin de omstandigheden, waaronder iemand op of in de nabijheid van een verboden plaats wordt aangetroffen, een aanwijzing vormt, dat hij daar met verkeerde bedoelingen is gekomen. Uiteraard moet tegenbewijs mogelijk zijn; hierin voorziet het tweede lid. Niet alleen de verdachte kan op deze bepaling een beroep doen; ook ambts-halve kan de rechter blijken, dat het oogmerk van onrechtmatige verkrijging van gegevens niet heeft voorgezeten. De bepaling is geredigeerd in nauwe aansluiting aan artikel 78 onder 2° van het Wetboek van Militair Strafrecht, welk artikel overigens alleen betrekking heeft op feiten, in tijd van oorlog begaan.”¹²⁷

Bestanddelen

«opzettelijk»

De wetgever stelt dat de bepaling onder 1° tot op zekere hoogte het pendant van artikel 98 Sr vormt. “Ook het opzettelijk onbevoegd onder zich hebben van geheime gegevens behoeft op zichzelf geen voor de staat nadelige gevolgen te hebben, noch te duiden op een verkeerde bedoeling van de dader, doch ook hier bestaat in ieder geval de mogelijkheid van misbruik en een verhoogd gevaar, dat de gegevens ter beschikking komen van verkeerde elementen. Blijkens de plaatsing van het woord ‘opzettelijk’ moet het opzet alle elementen van het delict omvatten. De dader moet derhalve niet alleen hebben beseft, dat hij niet gerechtigd was het gegeven onder zich te nemen of te houden, doch bovendien hebben geweten, dat de geheimhouding van het gegeven door het belang van de staat werd geboden, dan wel dat het

¹²⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 3 (MvT), pag. 1.

¹²⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554, nr. 5 (MvA), pag. 12.

¹²⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 3 (MvT), pag. 1.

gegeven was ontleend aan een verboden plaats en tot de veiligheid van de staat in betrekking stond. In tegenstelling met de feiten, omschreven in de artikelen 98 en 98a, is derhalve in het onderhavige geval niet voldoende, dat de dader de aard van het gegeven redelijkerwijs moest vermoeden.”¹²⁸

«inlichting, voorwerp of gegevens»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 98 Sr.

«gerechtigd»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 98 Sr.

«onder zich neemt of houdt»

Het onder zich nemen of houden heeft alleen betrekking op gegevens, welke in andere dan mondelinge vorm ter beschikking worden gesteld.¹²⁹ Het gaat in het eerste onderdeel dus om alleen om gegevens van materiële aard.¹³⁰

«verboden plaats»

Dit begrip is nader geduid in artikel 80ter Sr.

Artikel 99 Sr	
1886	2017
Hij die eene hem van regeeringswege opgedragen onderhandeling met eene buiten]andsche mogendheid opzettelijk ten nadeele van den staat voert, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren.	Hij die een hem van regeeringswege opgedragen onderhandeling met een buitenlandse mogendheid opzettelijk ten nadele van de staat voert, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of geldboete van de vijfde categorie.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Vervangen van «twaalf jaren» door: vijftien jaren. ¹³¹
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en geldboetecategorie.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van het opzettelijk ten nadere van de staat nadelige onderhandelingen voeren.

Uit de wetstoelichting volgt dat als de nadelige onderhandelingen geschieden in oorlogstijd, dan is sprake van eendaadse samenloop (*concursum idealis*) met artikel 102 Sr. Dat artikel dient in geval van oorlogstijd gebruikt te worden; in vreedstijd is artikel 99 Sr van toepassing.

Er kan ook sprake zijn van meerdaadse samenloop (*concursum realis*), als bijvoorbeeld een ambtenaar de onderhandelingen voert. Hij maakt dan misbruik van zijn ambt, denk aan

¹²⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 3 (MvT), pag. 1.
¹²⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554, nr. 5 (MvA), pag. 12.
¹³⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554 nr. 3 (MvT), pag. 1.
¹³¹ Eerste Kamer, vergaderjaar 1951-1952, 2 258, nr. 123 (GOvW), pag. 4.

artikel 365 Sr. Dergelijk handelen wordt in het Duitse wetboek *diplomatisches Landesverrath* genoemd.

Mocht dergelijk verraad niet vallen onder artikel 99 Sr, dan nog kan sprake zijn van vervalsing, verduistering, vernieling of van een ambtsmisdrijf.¹³²

Bestanddelen

«buitenlandse mogendheid»

Dit begrip komt voor in de artikelen 87a, 97, 98a, 99, 101, 222bis en 435b Sr. Het begrip is nader toegelicht in artikel 87a Sr.

Artikel 100 Sr

1886	2017
Met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren wordt gestraft: 1°. hij die, in geval van een oorlog waarin Nederland niet betrokken is, opzettelijk eenige handeling verricht waardoor de onzijdigheid van den staat wordt in gevaar gebracht, of eenig bijzonder voorschrift tot handhaving der onzijdigheid van regeeringswege gegeven en bekendgemaakt opzettelijk overtreedt; 2°. hij die, in tijd van oorlog, eenig voorschrift van regeeringswege in het belang der veiligheid van den staat gegeven en bekendgemaakt, opzettelijk overtreedt.	Met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren of geldboete van de vijfde categorie wordt gestraft: 1°. hij die, in geval van een oorlog waarin Nederland niet betrokken is, opzettelijk enige handeling verricht waardoor het gevaar ontstaat dat de staat in een oorlog wordt betrokken, of enig van regeeringswege gegeven en bekendgemaakt bijzonder voorschrift tot handhaving van het niet deelnemen aan de oorlog opzettelijk overtreedt; 2°. hij die, in tijd van oorlog, enig voorschrift van regeeringswege in het belang van de veiligheid van de staat gegeven en bekendgemaakt, opzettelijk overtreedt.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Wijziging artikel: ¹³³
	Met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren wordt gestraft: 1°. hij die, in geval van een oorlog waarin Nederland niet betrokken is, opzettelijk enige handeling verricht, waardoor het gevaar ontstaat, dat de staat in een oorlog wordt betrokken, of enig van regeeringswege gegeven en bekend gemaakt bijzonder voorschrift tot handhaving van het niet deelnemen aan de oorlog opzettelijk overtreedt; 2°. hij die, in tijd van oorlog, enig voorschrift van regeeringswege in het belang van de veiligheid van de staat gegeven en bekend gemaakt, opzettelijk overtreedt.		
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van het willen betrekken van Nederland in een oorlog. Doel van deze bepaling was het waarborgen van de handhaving van Nederlandse onzijdigheid. Zij treft alle opzettelijke handelingen waardoor de neutraliteit wordt in gevaar gebracht.

De reden om in het tweede lid separaat het overtreden van voorschriften strafbaar te stellen vloeit voort uit het volkenrecht. Daaruit volgt dat een staat niet "aansprakelijk is voor de handelingen zijner onderdanen buiten zijn weten verrigt en door hem, zodra hij daarmede

¹³² Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 21-22.

¹³³ Eerste Kamer, vergaderjaar 1951-1952, 2 258, nr. 123 (GOvW), pag. 4.

bekend werd, ondubbelzinnig afgekeurd. Indien dus de Nederlandsche regering overtuigend doet blijken, dat zij alles heeft gedaan wat in haar vermogen was om de bewuste vijandelijke daden te voorkomen en de bewerkers daarvan te straffen, zal Nederlands neutraliteit geëerbiedigd blijven.”

Maar het gedrag van de dader is gevaarlijk en mag niet tot straffeloosheid leiden. Immers de staat moet haar onschuld aantonen tegenover oorlogvoerende mogendheden, hetgeen niet zonder gevaar is.¹³⁴

In 1954 is de neutraliteit als vereiste losgelaten. Gebleken is dat zich gevallen kunnen voordoen “waarin een staat weliswaar niet in een oorlog betrokken is, doch anderzijds niet als onzijdig kan worden aangemerkt. Te denken valt aan de figuur van nonbelligerentie. Ook in een dergelijk geval behoort het strafbaar te zijn om zich zodanig te gedragen, dat gevaar ontstaat, dat de staat in een oorlog betrokken wordt.”¹³⁵

Dit heeft dan ook geleid tot aanpassing van de bepaling zodat de strafbare feiten niet alleen op de neutraliteit maar op elke vorm van niet-deelneming aan een oorlog betrekking hebben.¹³⁶

Als punt van zorg is genoemd dat journalisten vervolgd kunnen worden wegens een geschreven artikel. Maar in de memorie van antwoord wordt gememoreerd dat dit ook al kon onder het oude artikel 100 Sr. Daarnaast mag ook een journalist niet door zijn publicaties het gevaar doen ontstaan, dat Nederland in een oorlog betrokken wordt, aldus de memorie van antwoord.¹³⁷

Bestanddelen

«opzettelijk»

Het is voor de strafbaarheid niet vereist dat de dader het oogmerk heeft gehad om de onzijdigheid te schenden; de opzet moet gericht zijn op het overtreden van het regeringsvoorschrift. Als voorbeeld wordt gegeven de “schipper die bij zijn terugkeer uit den vreemde een voorschrift overtreedt van welks bestaan hij niet bewust was, is straffeloos.”¹³⁸

«in tijd van oorlog»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 87 Sr.

«enig voorschrift van regeringswege»

Het gaat om voorschriften van de staat, niet van de bondgenoten: “Verlangt de Nederlandsche Regeering dat onze burgers ook de bijzondere voorschriften van de bondgenooten zullen naleven, dan behoort zij hen daarmede bekend, en die voorschriften tot de hare te maken.”¹³⁹

¹³⁴ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 22-24.

¹³⁵ www.juridischwoordenboek.nl/woordenboeknon.html: non-belligerentie = rechtstoestand waarin een staat verkeert die in een oorlog tussen andere staten een van beide oorlogvoerende partijen openlijk boven de ander bevoordeelt zonder zelf gewapenderhand aan de strijd deel te nemen.

¹³⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

¹³⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 5 (MvA), pag. 33.

¹³⁸ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 23.

¹³⁹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 22-24.

Artikel 101 Sr

1886	2017
De Nederlander die vrijwillig in krijgsdienst treedt bij eene buitenjandsche mogendheid, wetende dat deze met Nederland in oorlog is, of in het vooruitzicht van een oorlog met Nederland, wordt, in het laatste geval indien de oorlog uitbreekt, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.	De Nederlander die in het vooruitzicht van een oorlog met een buitenlandse mogendheid vrijwillig bij deze mogendheid in krijgsdienst treedt, wordt, indien de oorlog uitbreekt, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of geldboete van de vijfde categorie.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Wijziging artikel. ¹⁴⁰
	De Nederlander, die in het vooruitzicht van een oorlog met een buitenlandse mogendheid vrijwillig bij deze mogendheid in krijgsdienst treedt, wordt, indien de oorlog uitbreekt, gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.		
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van het in geval van oorlog in vreemde krijgsdienst treden. De wetgever vond een algemene strafbaarstelling om in vreemde krijgsdienst te treden niet nodig. Het was voldoende dat het Nederlanderschap zou worden verloren en daarnaast kon vervolgd worden voor artikel 205 Sr. Maar is een vreemde mogendheid met Nederland in oorlog, dan wordt een indiensttreding van een trouweloze vijandige voor Nederland ook gevaarlijk. Hetgeen de gestrengere strafbedreiging volkomen wettigt, aldus de wetgever.

Vanuit de Commissie van Rapporteurs was bezwaar tegen de hoge straf. De commissie stelt dat het gebrek aan vaderlandsliefde een weinig zwaar vergrijp is, bijv. bij hem die buitenslands is opgevoed of hier genaturaliseerd. Zij stelden negen jaren voor. De straf bleef vijftien jaren.¹⁴¹

In 1954 is het artikel gesplitst: het eerste deel raakt het in dienst treden in geval van oorlog. Dat is na de wijziging strafbaar gesteld in artikel 4 Wet Oorlogsstrafrecht; het tweede deel raakt de indiensttreding in het vooruitzicht van oorlog. Dat blijft strafbaar middels artikel 101 Sr.¹⁴²

Bestanddelen

«Nederlander»

Artikel 14, derde lid, van de Rijkswet op het Nederlanderschap bepaalt dat de Minister het Nederlanderschap kan intrekken van de persoon die de leeftijd van zestien jaar heeft bereikt en die zich vrijwillig in vreemde krijgsdienst begeeft van een staat die betrokken is bij gevechtshandelingen tegen het Koninkrijk dan wel tegen een bondgenootschap waarvan het Koninkrijk lid is.

Zoals de wetgever in 1886 reeds opmerkte: "Vooreerst is hij wel nog op het oogenblik van zijn in dienst treden Nederlander, maar niet meer tijdens hij aan den strijd deelneemt."

¹⁴⁰ Eerste Kamer, vergaderjaar 1951-1952, 2 258, nr. 123 (GOvW), pag. 4.

¹⁴¹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 25-26.

¹⁴² Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

Daarmee is het bestanddeel Nederlander dus vervuld, aangezien het gaat om het indienst-treden in het vooruitzicht van oorlog.

Maar wat van burgers die geen Nederlanders zijn, maar door het wetboek van strafrecht met Nederlanders worden gelijk gesteld?¹⁴³ Zij kunnen “tegenstrijdige pligten te vervullen hebben, wanneer zij krachtens de wetten van hun vaderland gedwongen worden Nederland te bestrijden. Daarom behooren zij in dat geval hier te lande niet strafbaar te wezen en tot vrijwilligersdienst te worden beperkt.”¹⁴⁴

«vooruitzicht van een oorlog»

Het dienstnemen van Nederlanders bij vreemde mogendheden is niet alleen strafbaar wanneer het geschiedt tijdens die mogendheden met Nederland in oorlog zijn, maar ook wanneer een oorlog is te voorzien en dit vooruitzigt zich verwezenlijkt.¹⁴⁵

«buitenlandse mogendheid»

Dit begrip komt voor in de artikelen 87a, 97, 98a, 99, 101, 222bis en 435b Sr. Het begrip is nader toegelicht in artikel 87a Sr.

«in krijgsdienst treedt»

Dit artikel vereist niet dat de dader tegen Nederland de wapenen heeft gevoerd. De wetgever stelt dat “reeds door zijn in dienst treden de militaire kracht van den vijand (wordt) verhoogd; of hij de wapenen draagt, dan wel als geneesheer of beambte in militaire dienst is, of hij zelf aan den strijd deelneemt, dan wel garnizoensdienst verrigt en daardoor een ander voor den strijd beschikbaar maakt, is onverschillig.”¹⁴⁶

Onder krijgsdienst wordt verstaan alle dienst die gewapenderhand optreden in een oorlog meebrengt en daarnaast dienst bij elke organisatie die naar het recht van het betrokken land tot de krijgsmacht behoort.¹⁴⁷

«oorlog»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 87 Sr.

Artikel 102 Sr

1886	2017
Met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren wordt gestraft hij die opzettelijk, in tijd van oorlog, den vijand hulp verleent of den staat tegenover den vijand benadeelt. Levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren wordt toegepast indien de dader: 1 °. eenige versterkte of bezette plaats of post, eenig middel van gemeenschap, eenig magazijn, eenigen krijgsvooraad of eenige krijgskas, of wel de vloot of het leger of eenig deel daarvan aan den vijand verraaft, in 's vijands macht brengt, vernielt of onbruikbaar maakt, of eenige tot afweer of aanval beraamde of uitgevoerde onder-waterzetting of ander militair werk belet, belemmert of verijdelt; 2°. eenige kaart, plan, teekening of beschrijving van militaire werken, of eenige inlichting betreffende militaire bewegingen of ontwerpen den vijand mededeelt of in handen speelt;	Met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren of geldboete van de vijfde categorie wordt gestraft hij die opzettelijk, in tijd van oorlog, de vijand hulp verleent of de staat tegenover de vijand benadeelt.

¹⁴³ Zie artikel 5 lid 2 en 7 lid 3 Sr.

¹⁴⁴ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 25-26.

¹⁴⁵ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 25-26.

¹⁴⁶ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 25-26.

¹⁴⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 2015–2016, Aanhangsel van de Handelingen

3° hetzij oproer, hetzij muiterij of desertie onder het krijgsvolk teweegbrengt of bevordert.
 4° als verspieder den vijand dient of een verspieder des vijands opneemt, verbergt of voorhelpt.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
30-04-1951	Stb. 1951, 92	1 554	Wijziging artikel: ¹⁴⁸
	In het tweede lid wordt onder 1°. vervangen «of eenige krijgskas» door: enige krijgskas of enige verboden plaats".		
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Wijziging artikel: ¹⁴⁹
	Met levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren wordt gestraft hij die opzettelijk, in tijd van oorlog, de vijand hulp verleent of de staat tegenover de vijand benadeelt.		
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-02-2006	Stb. 2006, 11	28 484	Vervangen van «twintig» door: dertig. ¹⁵⁰

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van het verlenen van vijandelijke hulp. De minister van justitie duidde het belang van dit artikel als volgt: "Dat artikel vordert in 't algemeen niets meer dan dat in tijd van oorlog (waarmede dreigend oorlogsgevaar gelijk staat) opzettelijk den vijand hulp wordt verleend, of wel de Staat opzettelijk tegenover den vijand benadeeld wordt; met dit laatste wordt niets anders bedoeld dan dat men de weerkracht van den Staat opzettelijk verzwakt. In den regel zullen beide zaken zamengaan, maar ieder op zichzelf is voldoende om het artikel toepasselijk te doen zijn. (...)

Stel nu dat een boer, volstrekt niet heulende met den vijand, maar eenig en alleen omdat hij bevreesd is voor zijn veldvruchten of vee, goedvindt uit puur egoïsme eene beraamde onderwaterzetting te beletten, te belemmeren of te verijdelen, dan valt hij toch wel degelijk onder dit artikel. Zijn motief is egoïsme, maar dat motief, al zou de regter er op willen acht slaan, belet niet dat de man den Staat opzettelijk tegenover den vijand heeft benadeeld: hij heeft opzettelijk de weerkracht verzwakt die de Staat tegenover den vijand behoeft. Het is ondenkbaar dat hij de algemeene beteekenis van zijne daad voor de veiligheid van den Staat zou ignoreren, en als hij het tegendeel beweerde, dan zou ik hem even geloofwaardig vinden als iemand, die een ander opzettelijk een dolksteek in het hart geeft en daarna verklaart dat hij niet het opzet had hem te doden.

In oorlogstijd en even zoo hij dreigend oorlogsgevaar weet elk burger, dat ieder, die zich verzet tegen datgene wat door de militaire autoriteiten geschiedt of het gedane verijdelt, den Staat in zijne weerkracht benadeelt. Wie in dergelijke tijden zijn bijzonder belang stelt boven dat van het vaderland, is een landverrader, al heult hij dan niet met den vijand. Volgens het voorstel van den geachten spreker zon onze egoïstische hoer hoogstens met 6 jaar gestraft kunnen worden. Zoodanig maximum vind ik veel te laag. Men vergete toch niet, dat van het tijdig gelukken eener enkele onderwaterzetting de gansche toekomst van Nederland kan afhangen. Ook zoo als het artikel thans luidt, kan de regter voldoende op verzachtende omstandigheden letten. Ik meen dus de aanneming van het amendement te

¹⁴⁸ Tweede Kamer, vergaderjaar 1949-1950, 1 554, nr. 2 (OvW), pag. 2.

¹⁴⁹ Eerste Kamer, vergaderjaar 1951-1952, 2 258, nr. 123 (GOvW), pag. 4.

¹⁵⁰ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 28 484, A (GVvW), pag. 5.

moeten ontraden, ook bepaaldelijk omdat eene uitdrukkelijke voorziening in het speciaal geval zeer bedenkelijk zou zijn voor de opvatting van het opzet in het algemeen.”¹⁵¹

De wetgever heeft ervoor gekozen om de strafbaarheid op te delen in twee delen: het verlenen van verwijtbare hulp verlenen in het eerste lid en vier zwaardere verwijtbare vormen in het tweede lid. De opgedane ervaringen uit de Tweede Wereld oorlog maakten duidelijk dat de strafverzwaring in het tweede lid geen volledige opsomming geven “van de gevallen, waarin op hulpverlening aan de vijand de zwaarste straf moet staan. Hulpverlening bij vervolging en opsporing van landgenoten kan eveneens oplegging van de zwaarste straf rechtvaardigen. Een omschrijving van de verscheidenheid van mogelijke zeer ernstige vormen van hulpverlening in de wet is, gezien de ervaringen van de bezettingsjaren, niet mogelijk. Daarom wordt voorgesteld op hulpverlening als maximum levenslange gevangenisstraf te stellen. Dit heeft ten gevolge dat het tweede lid kan vervallen.”¹⁵²

Tegelijkertijd wordt onderkend dat de bepaling nu zo ruim is dat talrijke handelingen vallen, die men eigenlijk niet strafwaardig acht. Daarvoor is artikel 103a Sr opgenomen.

Voor wat betreft artikel 102 Sr zelve, dit heeft niet geleid tot aanpassing van de wettekst. “Onder deze omschrijving zowel zeer ernstige als zeer onbelangrijke strafbare feiten gebracht kunnen worden. Pogingen om door nadere omschrijving differentiatie in de strafmaat aan te brengen, zijn mislukt, omdat iedere vorm van hulpverlening op zich zelf weer in ernstige en minder ernstige varianten kan voorkomen. Men kan hulpverlening op het politieke vlak niet als op zich zelf ernstiger dan hulpverlening op economisch terrein beschouwen. Er zijn politieke collaborateurs geweest, die men ernstig strafwaardig moet achten, terwijl anderen een veel minder ernstig feit pleegden, door b.v. een burgemeestersambt in een kleine plaats te aanvaarden. Economische collaboratie kan variëren van het in het groot bouwen van versterkingen en kazernes voor de vijand tot het schoonmaken van groenten voor een vijandelijk legeronderdeel of het leveren van gebak voor vijandelijke soldaten. Een onderscheiding in verschillende categorieën van hulpverlening is dus niet mogelijk, omdat dwars door deze categorieën heen weer onderscheidingen lopen van ernstige en niet ernstige gevallen. De praktijk heeft overigens bewezen, dat de jurisprudentie al spoedig een zekere maatstaf vindt om de ernst van de hulpverlening in ieder geval aan de hand van de strafmaat tot uitdrukking te brengen.”¹⁵³

Nu in 1952 het tweede lid is komen te vervallen, is ervoor gekozen om de toelichting op dit lid niet verder te behandelen. Voor meer informatie wordt verwezen naar Deel I van de Geschiedenis van het strafrecht, Smidt.

Bestanddelen

«opzettelijk»

Het oogmerk om den vijand te helpen of den Staat te benadeelen hoeft niet afzonderlijk te worden uitgedrukt. “Het is onder de uitdrukking: »opzettelijk hulp verleent of opzettelijk benadeelt” van zelf begrepen, even als het oogmerk om te doden in de uitdrukking ‘opzettelijk doden’.”

Overigens bevatte het wetsontwerp oorspronkelijk het vereiste van het «oogmerk om den vijand te begunstigen». Dit zal “in den regel moeilijk te bewijzen zijn en ook meestal ontbreken, omdat het beoogde doel bij dergelijke feiten schier altijd winstbejag is.” Door

¹⁵¹ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 28-29.

¹⁵² Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

¹⁵³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258 nr 5 (MvA), pag. 33.

«oogmerk» te vervangen door «opzettelijk» wordt het bewijsprobleem ondervangen. «Winstbejag is hier nooit oogmerk (naaste doel) maar kan einddoel of motief zijn.»¹⁵⁴

«in tijd van oorlog»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 87 Sr.

«vijand»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 87 Sr.

«hulp verleent of staat tegenover de vijand benadeelt»

Het opzetvereiste hield in eerste instantie in het «oogmerk om den vijand te begunstigen». Het probleem hierbij was echter dat winstbejag veelal de reden is voor dergelijk handelen en dat richt zich dus op eigenbelang en niet zozeer een idealistisch belang een ander land te dienen. En dat financiële motief leidt ook tot hulpverstrekking of benadeling van de Staat en is een zwaar genoeg vergrijp om het zware maximum te rechtvaardigen, aldus de memorie van toelichting.¹⁵⁵

Onder het oude tweede lid waren diverse gevallen opgesomd, maar deze gaven “geen volledige opsomming van de gevallen, waarin op hulpverlening aan de vijand de zwaarste straf moet staan. Hulpverlening bij vervolging en opsporing van landgenoten kan eveneens oplegging van de zwaarste straf rechtvaardigen. Een omschrijving van de verscheidenheid van mogelijke zeer ernstige vormen van hulpverlening in de wet is, gezien de ervaringen van de bezettingsjaren, niet mogelijk. Daarom is voorgesteld op hulpverlening als maximum levenslange gevangenisstraf te stellen. Dit heeft ten gevolge, dat het tweede lid komt te vervallen.”¹⁵⁶

Artikel 103 Sr

1886	2017
De samenspanning tot een der in artikel 102 omschreven misdrijven wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren.	De samenspanning tot het in artikel 102 omschreven misdrijf wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren of geldboete van de vijfde categorie.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Wijziging artikel: ¹⁵⁷
	De samenspanning tot het in artikel 102 omschreven misdrijf wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste tien jaren.		
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van samenspanning in geval van vijandelijke hulpverlening. Bij invoering van het artikel vroeg de Tweede Kamer zich af of de samenspanning niet te

¹⁵⁴ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 27-29.

¹⁵⁵ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 27-29.

¹⁵⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 14.

¹⁵⁷ Eerste Kamer, vergaderjaar 1951-1952, 2 258, nr. 123 (GOvW), pag. 4.

licht afgestraft wordt. De Regering gaf aan dat samenspanning slechts een voorbereidende handeling is, hetgeen de lichtere strafdreiging verklaard.¹⁵⁸

In 1954 vindt een verdubbeling van de straf plaats, de straf werd toch te licht bevonden. Daarnaast is de redactie van artikel 103 aan de nieuwe formulering van artikel 102 aangepast.¹⁵⁹

Bestanddelen

«samenspanning»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 80 Sr.

Artikel 103a Sr

1886	2017
Niet strafbaar is hij die een der in de artikelen 102 en 103 omschreven misdrijven heeft begaan in de redelijke overtuiging het Nederlandse belang niet te schaden.	Niet strafbaar is hij die een der in de artikelen 102 en 103 omschreven misdrijven heeft begaan in de redelijke overtuiging het Nederlandse belang niet te schaden.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Invoering artikel. ¹⁶⁰

Algemeen

Dit betreft de strafuitsluiting in relatie tot de artikelen 102 en 103 Sr. Dit artikel is in 1952 ingevoerd en sindsdien niet meer gewijzigd. Reden voor de invoering: “De omschrijving van het strafbare feit van artikel 102 is zo ruim, dat daaronder talrijke handelingen vallen, die men eigenlijk niet strafwaardig acht. Gelijk reeds naar aanleiding van dit artikel is opgemerkt, is het, hoezeer men zulks ook wenselijk zou achten, onmogelijk een aantal gevallen van hulpverlening in de wet te omschrijven en daaraan naar gelang van hun ernst een verschillende strafpositie te verbinden. Dal neemt niet weg, dat niet een onvoorzienbaar vervolgingsbeleid, maar de wetgever zelf toch een zekere moderatie op de zeer ruime formule van artikel 102 zal moeten aanbrengen. In artikel 10 van het Besluit Buitengewoon Strafrecht vindt men (zij het ten aanzien van een ander misdrijf) een dergelijke beperking opgenomen. Geen straf wordt toegepast, indien blijkt, dat de schuldige het feit heeft begaan om de vijand te benadelen of door of vanwege de vijand of diens helpers beraamde maatregelen te beletten, belemmeren of verijdelen. Hier wordt de strafbaarheid dus opgeheven door de positieve wil van de dader om de vijand afbreuk te doen. Ten aanzien van artikel 102 schijnt deze beperking echter nog niet voldoende. In het bijzonder valt te wijzen op gevallen van economische collaboratie en op daden van ambtenaren, in het bijzonder van politiefunctarissen, die formeel hulpverlening aan de vijand waren en waarbij de dader niet de vooropgezette bedoeling had om de vijand te benadelen. Toch ware in die gevallen de strafbaarheid van de dader onrechtvaardig, omdat hij de overtuiging had en redelijkerwijze mocht hebben, dal hij door zijn daad het Nederlandse belang geen schade deed. Men zal daarbij rekening moeten houden met het feit, dat het hier niet betreft de

¹⁵⁸ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 30.

¹⁵⁹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

¹⁶⁰ Eerste Kamer, vergaderjaar 1951-1952, 2 258, nr. 123 (GOvW), pag. 4.

beoordeling van een geïsoleerde handeling, maar van een totaal van handelingen gedurende de bezettingstijd. Op die grond wordt voorgesteld in artikel 104 (is 103a Sr, red.) te bepalen, dat niet strafbaar is hij die de vijand hulp verleent of daartoe samenspant, indien hij dit misdrijf heeft begaan in de redelijke overtuiging het Nederlandse belang niet te schaden.”¹⁶¹ Bij de beoordeling of sprake had kunnen zijn van een redelijke overtuiging dat het Nederlandse belang niet werd geschaad zal men “rekening moeten houden met het feit, dat het hier niet betreft de beoordeling van een geïsoleerde handeling, maar van een totaal van handelingen gedurende de bezettingstijd.”¹⁶²

Bestanddelen

«redelijke overtuiging»

Dit duidt op een overtuiging die objectief gezien redelijk moet zijn.¹⁶³

«het Nederlandse belang niet te schaden»

Ook onder dit artikel blijven evenwel tal van gevallen tot strafbare hulpverlening vallen, “die niemand in werkelijkheid gestraft zou willen zien. Het schijnt toch niet twijfelachtig, dat een vrouw, die in een kazerne aardappelen schilt voor vijandelijke soldaten, moeilijk kan handelen in de redelijke overtuiging, dat zij het Nederlandse belang daarmede dient. Toch ware het onbillijk haar wegens collaboratie te straffen.

Hetzelfde geldt voor hulpverlening op het economisch gebied. Leverantie van niet voor de oorlog belangrijke goederen is naar de omschrijving van artikel 102 hulpverlening aan de vijand. Dat ooit het Nederlandse belang door een dergelijke leverantie gediend zou zijn, is niet aan te nemen. Toch zal bepaaldelijk niet onder alle omstandigheden de strafbaarheid van iemand, die goederen aan een bezettende Mogendheid geleverd heeft, mogen worden aangenomen.

De ondergetekenden zijn daarom van mening, dat als sluitstuk op de ruime bepaling van artikel 102 ook de bepaling van artikel 103a enigszins ruim geredigeerd moet blijven.”¹⁶⁴

Artikel 104 Sr

1886	2017
Met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren wordt gestraft hij die, in tijd van oorlog, zonder oogmerk om den vijand hulp te verlenen of den staat tegenover den vijand te benadeelen, opzettelijk: 1 °. een verspieder des vijands opneemt, verbergt of voorthelpt; 2°. desertie van een krijgsman, in dienst van het rijk, teweegbrengt of bevordert.	Met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren of geldboete van de vijfde categorie wordt gestraft hij die, in tijd van oorlog, zonder oogmerk om de vijand hulp te verlenen of de staat tegenover de vijand te benadelen, opzettelijk: 1°. een verspieder van de vijand opneemt, verbergt of voorthelpt; 2°. desertie van een krijgsman, in dienst van het Rijk, teweegbrengt of bevordert.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.

¹⁶¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

¹⁶² Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 14.

¹⁶³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

¹⁶⁴ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258 nr 5 (MvA), pag. 33.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van hulpverlening aan een verspieder of hulpverlening aan een krijgsman met betrekking tot desertie.

Dit artikel vereist opzet op de hulpverlening aan de verspieder of krijgsman, maar niet op de benadeling van de staat of hulpverlening aan de vijand. Dat is het verschil met artikel 102 Sr en verklaart de lagere strafdreiging.¹⁶⁵

Bij de invoering van het eerste onderdeel is bewust gewijzigd van «een verspieder van den vijand» in «des vijands». Bij de taalkundige aanpassing is dit wederom gewijzigd in «van de vijand». Het punt is, zoals terecht opgemerkt in 1886, dat een «verspieder van de vijand» taalkundig kan betekenen dat iemand een vijand bespiedt (dus onze spion), maar ook dat het een verspieder van de vijand is (dus hun spion).

Voor wat betreft de strafbaarheid van het helpen van een verspieder stelt de wetgever dat “hulpbetoon aan vijandelijke verspieders (...) even laakbaar is als het verspieden zelf, zoodra beide feiten geschieden met het oogmerk om den vijand te begunstigen”.¹⁶⁶ Nu geldt onder artikel 104 niet de eis van begunstiging zodat de straf substantieel lager is.

Bestanddelen

«tijd van oorlog»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 87 Sr.

«vijand»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 87 Sr.

«hulp te verlenen of de staat tegenover de vijand te benadelen»

Dit begrip wordt nader toegelicht in artikel 104 Sr.

«verspieders»

Het gaat hier om de verspieder die handelt namens de vijand.¹⁶⁷

«desertie»

Dit begrip wordt nader toegelicht in artikel 203 Sr.

«krijgsman»

Ervan uitgaande dat de term «krijgsliden» als meervoud gelezen mag worden van «krijgsman», wordt dit begrip nader toegelicht in artikel 204 Sr.

«teweegbrengt of bevordert»

“Hij die tweewegbrengt, is de *causa movens*: hij die bevordert, is behulpzaam in hetgeen reeds door een ander besloten werd.”¹⁶⁸

¹⁶⁵ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 30-31.

¹⁶⁶ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 27-29.

¹⁶⁷ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 27-29.

¹⁶⁸ Geschiedenis van het wetboek van strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 332-333.

Artikel 105 Sr

1886	2017
Hij die, in tijd van oorlog, eenige bedrieglijke handeling pleegt bij levering van benodigdheden ten dienste van de vloot of het leger, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren. Met dezelfde straf wordt gestraft hij die, met het opzicht over de levering der goederen belast, de bedrieglijke handeling opzettelijk toelaat.	1 Hij die, in tijd van oorlog, enige bedrieglijke handeling pleegt bij levering van benodigdheden ten dienste van de krijgsmacht, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste twaalf jaren of geldboete van de vijfde categorie. 2 Met dezelfde straf wordt gestraft hij die, met het opzicht over de levering van de goederen belast, de bedrieglijke handeling opzettelijk toelaat.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Vervangen van «de vloot of het leger» door: de krijgsmacht. ¹⁶⁹
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.

Zie ook artikel 332 Sr.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van bedrog bij het leveren van krijgsmachtmaterieel in geval van oorlog. Dit artikel houdt verband met de veiligheid van de staat, alsmede met het leven en de gezondheid van de troepen die hierdoor in de waagschaal worden gesteld. Daarom is het artikel ook niet opgenomen in de titel XXV Bedrog.

Uit het verslag van de Tweede Kamer met regeringsantwoord blijkt dat de term «bedrog» verklaard zou moeten worden uit de artikelen 329 en 330 Sr. “Evenwel, volgens de Memorie van Toelichting op dit artikel zal hier onder bedrog begrepen moeten worden elk feit dat door den regter geoordeeld wordt eene bedriegelijke handeling te zijn. Maar dan zou het beter zijn ter vermindering van verkeerde opvatting, in plaats van «bedrog» te lezen «bedriegelijke handeling».

Dit artikel stelt het gedrag alleen strafbaar bij oorlogsgevaar. De vraag in de Tweede Kamer is gesteld of dit niet ook in vrede dergelijk handelen onder dit artikel moet vallen. Immers de gevolgen en gevaren kunnen groot zijn. De regering stelde dat in tijden van vrede er voldoende tijd is de leverantiën te controleren en dat men dan voldoende tijd heeft, in geval van afkeuring, om andere goederen te verzekeren. Bedrog in deze situatie kan via het *ius commune* worden afgehandeld. Dit viel niet goed in de Kamer, waar gesteld werd dat: “de schandelijkste feiten, veelal ten gevolge van conniventie van ambtenaren, in vreedstijd geschied zijn, juist omdat men dacht dat het bedrog wel nooit zou ontdekt worden.” Dit heeft ertoe geleid dat in vreedstijd een dergelijk bedrag een eigen strafbaarstelling heeft gekregen in artikel 332 Sr, met een strafdreiging van maximaal zes jaren gevangenisstraf.¹⁷⁰

Bestanddelen

«in tijd van oorlog»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 87 Sr.

¹⁶⁹ Eerste Kamer, vergaderjaar1951-1952, 2 258, nr. 123 (GOvW), pag. 4.

¹⁷⁰ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 31-32.

«bedrieglijke handeling»

De wetgever verwijst voor de uitleg van dit bestanddeel naar de uitleg gegeven door rechtsgeleerden. “Na ruime motiveering komen mrs. Polenaak en Heemskerk (...) tot deze conclusie: ‘Wij verstaan dus hier onder bedrieglijke handeling’ elke opzettelijke afwijking (bij of in de levering) van de bepalingen der overeenkomst, of ook van die verplichtingen, «elke (volgens artikel 1375 Burgerlijk Wetboek naar den aard der overeenkomst, door de billijkheid, het gebruik of de wet op den schuldenaar rusten.” M.a.w. een handelaar pleegt bij een leverantie een ‘bedrieglijke handeling’, wanneer hij, hetzij met opzet, hetzij door zijn schuld, niet levert, wat hij had behooren te leveren. (...). Ook mr. Noyon sluit zich bij die meening aan, en komt (...) tot deze conclusie: ‘De leverancier moet alzoo geweten hebben van de in ongeoorloofde mate aanwezige mindere kwaliteit of ondermaat, en die hebben verzwegen met de bedoeling dat er zou worden aangenomen alsof aan alle verplichtingen voldaan was.”¹⁷¹

Onder bedrog moet worden begrepen elk feit dat door de rechter geoordeeld wordt een bedrieglijke handeling te zijn. Om misverstanden te voorkomen is daarom niet gekozen voor de term bedrog, maar voor voormelde term.¹⁷² Zie ook artikel 328bis Sr.

«krijgsmacht»

Onder het oude artikel werd alleen gesproken van vloot (zeemacht) en leger (landmacht). Hierdoor bleef volledig onbedoeld de luchtmacht buiten beschouwing. Deze omissie is hersteld door de term «krijgsmacht» te gebruiken, duidend op alle onderdelen van defensie.¹⁷³ “De Nederlandse krijgsmacht heeft vier legeronderdelen: de Koninklijke Landmacht, de Koninklijke Marine, de Koninklijke Luchtmacht en de Koninklijke Marechaussee.”¹⁷⁴

Artikel 106 Sr	
1886	2017
Bij veroordeeling wegens het in artikel 92 omschreven misdrijf, kan ontzetting van de in artikel 28 n°. 1-5 vermelde rechten worden uitgesproken. Bij veroordeeling wegens een der in de artikelen 93-103 omschreven misdrijven, kan ontzetting van de in artikel 28 n°. 1-3 vermelde rechten worden uitgesproken. Bij veroordeeling wegens het in artikel 105 omschreven misdrijf, kan de schuldige worden ontzet van de uitoefening van het beroep waarin hij het misdrijf begaan heeft en van de in artikel 28 n°. 1-4 vermelde rechten, en kan openbaarmaking van de rechterlijke uitspraak worden gelast.	1 Bij veroordeeling wegens het in artikel 92 omschreven misdrijf, kan ontzetting van de in artikel 28, eerste lid, onder 1°-4°, vermelde rechten worden uitgesproken. 2 Bij veroordeeling wegens een der in de artikelen 93-103 omschreven misdrijven, kan ontzetting van de in artikel 28, eerste lid, onder 1°-3°, vermelde rechten worden uitgesproken. 3 Bij veroordeeling wegens het in artikel 105 omschreven misdrijf, kan de schuldige worden ontzet van de uitoefening van het beroep waarin hij het misdrijf begaan heeft en van de in artikel 28, eerste lid, onder 1°-4°, vermelde rechten, en kan openbaarmaking van de rechterlijke uitspraak worden gelast.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
01-12-1905	Stb. 1902, 61	235	Vervangen van «n°. 1-5» door: n° 1-4° Vervangen van «n°. 1-4» door: n° 1-4°. ¹⁷⁵
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.

¹⁷¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1914-1915, 46, nr. 1 (MvA), pag. 14.

¹⁷² Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smid, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 31-32.

¹⁷³ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

¹⁷⁴ www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/krijgsmacht/

¹⁷⁵ Tweede Kamer, vergaderjaar 1900-1901, 235, nr. 2 (OvW), pag. 1.

Algemeen

Dit artikel regelt welke bijkomende straffen opgelegd kunnen worden. “Met ontzetting van de uitoefening van een beroep moet men behoedzaam zijn; het is een zeer zware straf, alleen door buitengewone omstandigheden en in sommige recidivegevallen te rechtvaardigen.”

Er is bij invoering van het wetboek discussie geweest of de rechter de vrijheid moest krijgen zelf te bepalen of sprake was van een schending dat ontzetting uit de rechten rechtvaardigt en zo ja, uit welke rechten de dader dan ontzet moet worden. Een kleine minderheid vond dit het risico op willekeur doen toenemen, maar de meerderheid schaarde zich achter de constatering dat “als men den regter het oordeel overlaat of er termen zijn om van de in ieder geval aangewezen regten de ontzetting uit te spreken, men hem - vooral met het oog op de groote vrijheid, die het ontwerp hem in het algemeen bij de straftoepassing geeft, - ook veilig kan overlaten te beslissen van welke der in art. 36 vermelde regten in ieder bijzonder geval de ontzetting geraden is. Daarin is het voordeel gelegen, dat in elk concreet geval de ontzetting beter verband zal kunnen houden met den aard van het misdrijf en de omstandigheden, waaronder het gepleegd is.”¹⁷⁶

Ook in de jaren tachtig is artikel 106 Sr besproken, meer specifiek of ontzetting uit het kiesrecht nog gerechtvaardigd was als bijkomende straf. “Aangezien het bij al deze strafbare feiten gaat om een ernstige aantasting van fundamenteën van het Nederlands staatsbestel en de veiligheid van de Nederlandse staat menen wij dat deze mogelijkheid ook voor de toekomst gehandhaafd moet blijven.”¹⁷⁷

Artikel 107 Sr

1886	2017
De straffen gesteld op de in de artikelen 102-105 omschreven feiten, zijn toepasselijk indien een dier feiten wordt gepleegd tegen of met betrekking tot de bondgenooten van den staat in een gemeenschappelijke oorlog.	De straffen gesteld op de in de artikelen 102-105 omschreven feiten, zijn toepasselijk indien een van die feiten wordt gepleegd tegen of met betrekking tot de bondgenoten van de staat in een gemeenschappelijke oorlog.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.

Algemeen

Dit artikel bepaalt dat de artikelen 102 tot 105 Sr niet alleen tegen Nederland gepleegd hoeft te zijn om strafbaar te zijn, de strafbaarheid is er ook als de feiten gepleegd worden tegen bondgenoten.

De wetgever heeft ervoor gekozen om middels één bepaling de positie van de bondgenoten te duiden, in plaats van alle artikelen te wijzigen waarop dit betrekking had.¹⁷⁸

¹⁷⁶ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 33-34.

¹⁷⁷ Tweede Kamer, vergaderjaar 1984-1985, 18973, nrs. 2-5 (MvT), pag. 26.

¹⁷⁸ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 34.

Bestanddelen

«oorlog»

Dit begrip is nader toegelicht in artikel 87 Sr.

Artikel 107a Sr

1952	2017
De artikelen 100, onder 2°, en 101-107 vinden overeenkomstige toepassing in geval van een gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt, en waarbij Nederland is betrokken hetzij ter individuele of collectieve zelfverdediging, hetzij tot herstel van internationale vrede en veiligheid.	De artikelen 100, onder 2°, en 101-107 vinden overeenkomstige toepassing in geval van een gewapend conflict dat niet als oorlog kan worden aangemerkt en waarbij Nederland is betrokken, hetzij ter individuele of collectieve zelfverdediging, hetzij tot herstel van internationale vrede en veiligheid.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
05-08-1952	Stb. 1952, 408	2 258	Invoering artikel. ¹⁷⁹

Algemeen

Dit artikel stelt dat een aantal artikelen ook van toepassing zijn in geval van een conflict adt niet geduid kan worden als een «oorlog». Immers, niet elk wapengeweld valt onder het begrip «oorlog»: "De toepassing van sancties door middel van wapengeweld in geval van schending van volkenrechtelijke overeenkomsten is, gelijk reeds in fine bij de toelichting op artikel 1 werd opgemerkt, geen oorlog."¹⁸⁰

Bestanddelen

«oorlog»

De definitie van artikel 87 Sr geldt niet voor een gewapend conflict zoals bedoeld in artikel 107a Sr. "De betrokken strafbepalingen vinden dus geen toepassing, indien een zodanig gewapend conflict, dat niet als oorlog kan worden aangemerkt, dreigende is."¹⁸¹

¹⁷⁹ Eerste Kamer, vergaderjaar 1951-1952, 2 258, nr. 123 (GOvW) pag. 5.

¹⁸⁰ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

¹⁸¹ Tweede Kamer, vergaderjaar 1950-1951, 2 258, nr. 3 (MvT), pag. 3.

Titel II. Misdrijven tegen de koninklijke waardigheid

Algemeen

Betrof Titel I de veiligheid van de staat (daaronder dus ook aanslagen op het staatshoofd begrepen), Titel II richt zich op het aanranden van de koninklijke waardigheid (waaronder ook bepaalde leden van de Koninklijke familie worden begrepen). Het gaat hier om het aantasten van de persoonlijkheid, hetgeen een lagere strafwaardigheid tot gevolg heeft.¹⁸²

De ratio van de aparte strafbaarstelling van misdrijven tegen de koninklijke waardigheid ligt heden ten dage in het belang van de staat, dat "zij die de Koninklijke functie vervullen of er in het bijzonder aan deelnemen, en daardoor in het bijzonder kwetsbaar zijn, op een grotere mate van bescherming - ook door middel van het strafrecht - kunnen rekenen."

Het bijzondere aan de beledigingsdelict is dat hiervoor geen klacht vereist is. "De genoemde personen zouden, indien deze regeling zou ontbreken, een klacht moeten indienen om vervolging mogelijk te maken. De kwetsbare positie van die personen vormt hiervoor een hinderpaal. Juist gezien hun positie zullen zij er niet spoedig toe overgaan een klacht in te dienen, hetgeen belediging van die personen in feite straffeloos zou maken."

Voorgaande betekent dat (anno 1980, red.) nog steeds de wens bestaat bij de wetgever om de strafbaarheid in deze titel te handhaven, zij het wel voor een kleinere kring van personen. Het Koninklijk huis staat niet meer centraal in deze titel, dit is vervangen door de 'kring van vijf'. "Alleen voor een kleine kring van personen, die zeer nauw zijn betrokken bij de uitoefening van de Koninklijke functie, geldt naar huidig inzicht nog de wenselijkheid dat zij de bijzondere bescherming van de tweede titel krijgen." Dit resulteerde in de bescherming voor de 'kring van vijf'.

Onder de 'kring van vijf' valt de Koning en de Regent. "Hun positie dient ook mede te brengen dat de aanranding van hun persoon, de opzettelijke belediging, tot hen gericht, alsmede de aantasting van hun naam door verspreiding etc. van beledigende stukken, onder een bijzondere regeling valt."

Daaronder valt ook de vermoedelijke opvolger van de Koning.

De wetgever stelt dat het de voorkeur verdient ook de echtgenoten van de Koning en van de opvolger op te nemen onder de bescherming van de strafbepalingen in titel II. "Die bepalingen betreffen de persoonlijke integriteit, en de hogere kwetsbaarheid van Koning en opvolger heeft een weerslag op degenen die met hen getrouwd zijn en daardoor nauw betrokken zijn bij de uitoefening van de Koninklijke functie. Dit ligt voor de hand bij de aanslag op het leven en de feitelijke aanranding. Bij de belediging komt daar nog bij dat de aantasting van de naam van de echtgenoot van de Koning of opvolger tevens een smet werpt op de naam van die personen zelf, zodat ook daarom het staatsbelang in het geding is."

Bijkomend voordeel van deze selectie van vijf is dat deze identiek is aan die in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.¹⁸³

Zie titel I inzake de opmerkingen over de toepasselijkheid van de Wet Oorlogsstrafrecht.

¹⁸² Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 34.

¹⁸³ Tweede Kamer, zitting 1979-1980, 16 032, nr. 3 (MvT), pag. 8-9.

Artikel 108 Sr

1886	2017
De aanslag op het leven of de vrijheid van de niet-regeerende Koningin, van den troonopvolger of van een lid van het koninklijk huis, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren. Indien de aanslag op het leven den dood ten gevolge heeft of met voorbedachten rade wordt ondernomen, wordt levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste twintig jaren opgelegd.	1 De aanslag op het leven of de vrijheid van de echtgenoot van de Koning, van de vermoedelijke opvolger van de Koning, of van diens echtgenoot, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of geldboete van de vijfde categorie. 2 Indien de aanslag op het leven de dood ten gevolge heeft of met voorbedachten rade wordt ondernomen, wordt levenslange gevangenisstraf of tijdelijke van ten hoogste dertig jaren opgelegd of geldboete van de vijfde categorie.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
08-07-1981	Stb. 1981, 330	16 032	Wijziging artikel: ¹⁸⁴
	Vervangen van «De aanslag op het leven of de vrijheid van de niet-regeerende Koningin, van den troonopvolger of van een lid van het koninklijk huis,» door: De aanslag op het leven of de vrijheid van de echtgenoot van de Koning, van de vermoedelijke opvolger van de Koning, of van diens echtgenoot.		
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.
01-02-2006	Stb. 2006, 11	28 484	In het tweede lid wordt «twintig» vervangen door: dertig. ¹⁸⁵
<i>aanhangig</i>		31 938	Wijziging artikel: ¹⁸⁶
	<i>In het eerste lid wordt de zinsnede «vijftien jaren» vervangen door: dertig jaren.</i> <i>In het tweede lid wordt de zinsnede «dertig jaren» vervangen door: zestig jaren.</i>		

Zie artikel 92 Sr voor de aanslag op de Koning.

Algemeen

Dit betreft de strafbaarstelling van een aanslag op enkele leden van de 'kring van vijf'. Dit artikel is ingevoerd om de rechter de mogelijkheid te bieden om de hoogste straf te kunnen opleggen in geval van doodslag of poging moord op directe personen rondom de koning. De aanslag hoeft niet te zijn voltooid met de dood.¹⁸⁷

In 1886 was er nog discussie over de positie van de Koninklijke familie, te meer als een vrouw de Kroon in een ander Huis overbrengt. Wat is dan de positie van de oude en de nieuwe Koninklijke familie, zo werd afgevraagd? Deze discussie is sinds 1981 irrelevant geworden voor titel II van het wetboek van strafrecht, daar de reikwijdte beperkt is tot de directe naasten van de Koning, de zogeheten 'kring van vijf'.

Een aanslag op de koning, regerend koningin of regent is een aanslag op het staatshoofd en als zodanig geregeld in titel I (artikel 92 Sr).¹⁸⁸

¹⁸⁴ Eerste Kamer, vergaderjaar 1980-1981, 16 032, nr. 122 (GOvW), pag. 1.

¹⁸⁵ Eerste Kamer, vergaderjaar 2004-2005, 28 484, A (GvW), pag. 5.

¹⁸⁶ Tweede Kamer, vergaderjaar 2008-2009, 31 938, nr. 2 (OvW), pag. 5.

¹⁸⁷ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 35-36.

¹⁸⁸ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 35-36.

Blijft over de niet-regerende Koningin of de echtgenoot van de regerende Koningin, de vermoedelijke (al dan niet benoemde) troonopvolger en diens echtgeno(o)t(e). Deze drie personen vallen onder de bescherming van artikel 108 Sr.¹⁸⁹

Bestanddelen

«aanslag»

De aanslag is nader toegelicht in artikel 79 Sr.

«echtgenoot van de Koning»

Zoals toegelicht omvat dit de (niet-regerende) Koningin als echtgenote van de Koning; alsook de prins-gemaal als echtgenoot van de regerende Koningin.

Opgemerkt wordt dat ook hier artikel 90octies Sr van toepassing is.

«vermoedelijke opvolger van de Koning»

In 1886 was het voorstel om het begrip 'naaste erfgenaam' te gebruiken. Maar dit beperkt de bescherming alleen tot de directe lijn van de Koning. De Grondwet biedt echter ook (middels artikel 30 Gw.) de mogelijkheid van een benoemde opvolger van de Koning. Deze zou onder de beperkte definitie niet beschermd worden, daarom is gekozen voor de term «troonopvolger».¹⁹⁰

Inmiddels is deze term vervangen door de «vermoedelijke opvolger van de Koning». Dit is degene "die op elk moment tot het koningschap kan worden geroepen. (...) De vermoedelijke opvolger is slechts één hartslag van het koningschap verwijderd; op elk moment kan hij of zij van rechtswege en onmiddellijk de drager van de Kroon worden."¹⁹¹

«voorbedachten rade»

Dit begrip wordt toegelicht in artikel 289 Sr.

Artikel 109 Sr

1886	2017
Elke feitelijke aanranding van den persoon des Konings of der Koningin, die niet valt in eene zwaardere strafbepaling, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zeven jaren en zes maanden.	Elke feitelijke aanranding van de persoon van de Koning die niet valt in een zwaardere strafbepaling wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zeven jaren en zes maanden of geldboete van de vijfde categorie.

invoering	publicatie	nummer	kern van de wijziging
01-09-1886	Stb. 1881, 35		Invoering Wetboek van Strafrecht.
08-07-1981	Stb. 1981, 330	16 032	Wijziging artikel: ¹⁹²
	Vervangen van «Elke feitelijke aanranding van den persoon des Konings of der Koningin, die niet valt in eene zwaardere strafbepaling» door: Elke feitelijke aanranding van de persoon van de Koning, die niet valt in een zwaardere strafbepaling.		
01-05-1984	Stb. 1984, 91	17 524	Aanpassing spelling en/of invoeren geldboetecategorie.

¹⁸⁹ Tweede Kamer, zitting 1979-1980,16032, nrs. 3 (MvT), pag. 9.

¹⁹⁰ Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht, Mr. H. J. Smidt, tweede druk, tweede deel, H. D. Tjeenk Willink, pagina 35-36.

¹⁹¹ Tweede Kamer, zitting 1979-1980,16032, nrs. 3 (MvT), pag. 7-9.

¹⁹² Eerste Kamer, vergaderjaar 1980-1981, 16 032, nr. 122 (GOvW), pag. 1.